

עין יצחק

ה'קורונה' בהלכה

קובץ מאמרי הלכה פסוקה

כפי שנאמרו מידי יום שישי – ערב שבת קודש

במסגרת 'פינת ההלכה' השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרה"ר

בעל ה'לקוט יוסף'

בעריכת

יצחק קורלנסקי

אייר תש"פ

כל הזכויות שמורות

לקבלת הגליון השבועי 'עין יצחק' בדוא"ל:
yk3121405@gmail.com

מפתח הענינים

מבודדי ה'קורונה' במצוות הפורים.....א

השתדלות בתפילה לעצירת המגיפה | החובה ההלכתית לשמור על הנחיות משרד הבריאות | חובת הזהירות מלהזיק אחרים | השווה בבידוד - כיצד יקרא פרשת 'זכור' | וכיצד יקיים את מצוות יום הפורים? | וגם: האם יש לחשוש לטבול במקוואות?

ה'קורונה' בהלכה.....ח

השווה בבידוד - האם רשאי לצאת לתפילה בציבור? וכיצד ינהג? | אלו תפילות יש להתפלל? ומהן הסגולות לעצירת המגיפה? | האם חייבים בקריאת פרשת 'פרה' | המציידיים ביתם במאגרי מזון - האם מותר להשאיר חמץ גמור בפסח ולמכור לגוי?

ה'קורונה' - במחשבה ובמעשה.....טו

כיצד לקיים את מניני התפילות? | האם ניתן להשלים מנין עשרה דרך מרפסות? | סגולת לימוד התורה והתפילה בציבור | האם לומר ברכת 'מעין שבע' שלא בבית-הכנסת? | אירועים שבוטלו - האם חייבים לשלם דמי ביטול? ולהשיב דמי-קדימה?

מכירת-חמץ במגבלות ה'קורונה'.....כב

האם ניתן למנות את הרבנות דרך הטלפון וכיו"ב, כשליח למכור את החמץ? | האם חתימת שטרות המכירה והקניין בידי ממנה השליח מעכבים? | מהי תוקפה של מכירת-חמץ השנתית לנכרי? | האם ניתן למכור חמץ של אדם המורדם ומונשם וכיו"ב?

מניני המרפסות.....כח

האם ניתן להשלים מנין עשרה אנשים דרך מרפסות הבתים? | מה עדיף, תפילה בשידור-חי דרך הטלפון, או בצירוף המרפסות? | האם ניתן להצטרף למנין בחדרי מדרגות בבנייני קומות?

תוכנת ה'זום' ביום-טוב.....לה

מה היה טעם המתירים הדלקת חשמל ביו"ט? | כיצד דחו הפוסקים את טענתם? | האם אש מסתתרת בגפרית שבראש הגפרורים? | באילו מקרים ניתן להתיר השימוש בתוכנת ה'זום'? | וגם: כיצד נקבל חוסן נפשי לצלוח את משבר הנגיף?

שירה וזמרה בימי העומר.....מב

אלו שירים נאסרו לאחר חורבן בית-המקדש? | האם שירות ותשבחות להקב"ה בכלל גזירת האיסור? | האם מותר לשמוע שירים וואקאליים ופרקי חזנות מוקלטים בימי ספירת העומר? | ולמי ניתן להקל קולות מיוחדות בתקופת נגיף ה'קורונה'?

התפילה והקריאה במרחב הפתוח.....מח

כיצד יש לנהוג בקריאת התורה בהתאם להנחיות הרשויות? | האם יש להשלים את כל הפרשיות שלא קראו? | האם לומר ברכת 'מעין שבע' שלא בבית-הכנסת? | מי שלא הסתפר לפני חג הפסח, האם מותר להסתפר בימי ספירת העומר?

ברכות הראיָה כְּשׁוֹךְ הַמַּגְבָּלוֹת.....נח

האם בזמנינו שישנם אמצעי תקשורת, מברכים 'שהחיינו' בראיית חבירו אחרי שלוש יום? | וברכת 'מחיה המתים' אחרי שנים-עשר חודש? | על מי מחכמי ישראל מברכים 'שחלק מחכמתו ליראיו'? | ועל איזה חכם בחכמות העולם מברכים 'שנתן מחכמתו לבשר ודם'?

זהירות בקדושת בית-הכנסת.....סה

האם מותר לאברכי-כולל לסעוד ארוחתם בהיכל בית-הכנסת? | ומה הדין לענין סעודה-שלישית בשבת? | אלו דברים חמורים נאמרו על איסור שיחת דברים בטלים בבית-הכנסת? ועוד בשעת התפילה? | וגם: מעשה נורא, כיצד גילו את סיבת המגיפה?

מבודדי ה'קורונה' במצוות הפורים

השתדלות בתפילה לעצירת המגיפה | החובה ההלכתית
לשמור על הנחיות משרד הבריאות | חובת הזהירות
מלהזיק אחרים | השווה בבידוד - כיצד יקרא פרשת
'זכור' | וכיצד יקיים את מצוות יום הפורים? | וגם: האם יש
לחשוש לטבול במקוואות?

שאלה: מגיפת ה'קורונה' מתפשטת, ובעוונות הרבים הגיעה במקצת
לארץ ישראל, אמנם מעטים נדבקו, אך מאות ואלפי אנשים נכנסו
לבידוד כדי למנוע את התפשטות המחלה. בהתאם לכך מתעוררות
שאלות הלכתיות, כיצד לנהוג לענין קריאת המגילה, תפילה בציבור
וכדו'?

השתדלות בתפילה לעצירת המגיפה

תשובה: ראשית כל, יש להעתיך בתפילה להקדוש ברוך הוא
שיעמוד מכסא דין וישב על כסא רחמים. להעתיך בעד החולים
שיתרפאו ובעד המגיפה שתיעצר. בעת פתיחת ההיכל רצוי לומר
פרק תהלים, ולהוסיף תפילה מיוחדת בענין עצירת המגיפה
ורפואת החולים.

התורה הקדושה - תורת חיים היא

חייבים להדגיש שיש לשמוע להוראות של רשויות הבריאות
המוסמכות, וכל אלו שהורו להם להיכנס לבידוד, אסור להם לצאת
מביתם, אף לא לדבר מצוה, ועל פי ההלכה חייבים לשמוע
להנחיותיהם, שעושים כן בכדי למנוע את התפשטות המחלה.
התורה שלנו היא תורת חיים, ומצווה אותנו (דברים ד טו):
"ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", ועוד נאמר בתורה (ויקרא יח ה):
"ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם", ובגמרא (יומא פה ע"ב) דרשו חכמים: "וחי בהם - ולא שימות
בהם". ולכן ידוע שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה, וחולה
שיש בו אפילו רק ספק סכנה, מחללים עליו את השבת ואוכל ביום

הכיפורים, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שבת ה"ג) ש"אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר "אשר עשה אותם האדם וחי בהם" ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם".

החובה לשמוע בקול חכמים

אירע פעם שהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שמע על תלמיד-חכם שחלה והתעקש להתענות ביום הכיפורים, בניגוד לדעת הרופאים. הגרשז"א נסע לבקרו ודיבר עמו על עניינים שונים, ובתוך דבריו אמר לו פשוט הדבר שחייב הוא לשמוע בקול הרופאים ואסור לו להתענות. החולה חזר ועמד על דעתו וטען שהוא מכיר בכוחותיו והוא יכול להתענות. משראה הגרשז"א אויערבאך שהוא עומד בעקשנותו, אמר לו: "יש כאן ריח אפיקורסות ח"ו". שכן מבואר בגמרא (סנהדרין צט ע"ב) שהאומר "מאי אהנו לן רבנן?" הרי זה אפיקורוס. דהיינו, שהוא שופט את ענייני העולם והטבע על פי מה ששכלו מבין, ואינו מתבטל ומשעבד את שכלו והבנתו לדעת חכמים. והוא הדין לנידונינו, כל שההלכה מורה בהחלט שאסור להתענות, שוב אין לערער על הדבר כלל, ולקיים "לשמוע את דבר ה' (עמוס ח יא) - זו הלכה" (שבת קלח ע"ב) לשמוע לרופאים.

ולכן מי שעל פי ההנחיות עליו להיכנס לבידוד, ישהה בבידוד במשך שבועיים, עד שיתברר שאינו חולה כלל, ולא יצא אפילו כדי להתפלל בציבור, כי הוא פטור מכך, 'אנוס - רחמנא פטריה', ויתפלל ביחידות. ואפילו שלא ישמע קריאת התורה בימי שני וחמישי, וביום פורים, מכל מקום הרי חובת קריאת ספר תורה היא חובת ציבור והוא אנוס.

הזהירות מהיזק אחרים

כתבו התוספות (בבא קמא כג ע"א) שיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יזק. ומבואר בתורה שהמזיק ממון חברו חייב לשלם, שנאמר (ויקרא כד כא): "מכה בהמה יְשַׁלְּמָנָה, ומכה

אדם יומת", וכפי שדרשו בגמרא (בבא קמא פג ע"ב), וכן פסק הטור (חו"מ סי' שעח) שאסור להזיק ממון חבירו. והוא הדין שאין להזיק חבירו ולהדביקו במחלה ח"ו.

הגאון רבי עקיבא אייגר כתב מכתב בתקופה בה השתוללה מגיפת ה'חולירע' באירופה, בשנת תקצ"ב (אגרות רבי עקיבא אייגר, אגרת עג) שם כתב: "גם הזהרתי פעמים הרבה, באזהרה אחר אזהרה, שיהיו הנהגתם באכילה ושתייה כפי אשר סידרו ואשר שפטו הרופאים להזהר מזה, וירחקו כמטחוי קשת כאילו הם מאכלות אסורות, ולא יעברו על דבריהם אף כמלא נימא, ובכלל זה להשמר מכל דבר ודבר וכו' והעובר על ציווי הרופאים בסדר ההנהגה חוטא לה' במאוד, כי גדול סכנתא מאיסורא (חולין י ע"א), ובפרט במקום סכנה לו ולאחרים שגורם ח"ו התפשטות החולי בעיר וגדול עונו מנשוא". לכן חובה קדושה על כל אחד ואחד מאיתנו לשמור על כללי ההיגיינה. יש לאוורר את בתי הכנסיות, לפתוח חלונות, ולדאוג לאוויר נקי וצח.

חיוב קריאת פרשת זכור

קריאת פרשת זכור לדעת רוב הראשונים היא מצוה מהתורה, כך משמע מדברי התוספות (ברכות יג ע"א), וכן כתבו תוספות הרא"ש הרשב"א (ברכות יג ע"א), הרא"ש (ברכות מז ע"ב), ותוספות רבי יהודה החסיד (שם), תוספות ר"ש משאנץ (סוטה לג ע"א), הסמ"ג (עשין קטז), הסמ"ק (סימן קמז), ספר החינוך (מצוה תרג).

ומבואר בגמרא (מגילה יח ע"א) לענין הקורא את המגילה בעל-פה שלא יצא, ומניין שצריך לקרוא את המגילה מתוך ספר, ונלמד בגזירה שווה 'זכירה' 'זכירה', שבענין חיוב קריאת המגילה כתוב (אסתר ט כח) "והימים האלה נזכרים ונעשים", ולענין זכירת מלחמת עמלק כתוב (שמות יז יד) "כתוב זאת זכרון בספר", וכשם שבזכירת עמלק "בספר", כך קריאת המגילה צריך בספר. הרי שפשוט שפרשת זכור יש לקרוא מתוך ספר תורה. וכך פסק מרן בשולחן ערוך (סי' קמו ס"ב, וס"ס תרפה).

השוהה בבידוד כיצד יקרא פרשת 'זכור'?

אמנם השוהה בבידוד אסור לו להפר את הוראות משרד הבריאות ולבוא לשמוע קריאת פרשת 'זכור' בבית כנסת, כי יש בזה משום פיקוח נפש. ואם אפשר יביאו לו ביום שישי ספר תורה לבית, והתיק יהיה עטוף בניילון, ויניחוהו במקום מכובד, ויחזור על הקריאה בדקדוק ובטעמים, ובשבת בבוקר יקרא פרשת זכור ביחידות בלי ברכות לפניו ולאחריה.

ואמנם המהרא"י בשו"ת תרומת הדשן (סי' קח) כתב שיש לקרוא פרשת 'זכור' דוקא בעשרה, וכך משמע מדברי הרא"ש (ברכות מז ע"ב), וכן פסק מרן בשולחן ערוך (סי' תרפ"ז) לענין פרשת 'זכור' ופרשת 'פרה אדומה' שבני הישובים שאין להם מנין, צריכים לבא למקום שיש מנין, כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. אך השוהה בבידוד ואינו יכול לצאת ואי אפשר לקרוא בעשרה, 'אנוס - רחמנא פטריה', ויקרא ביחידות ולכל הפחות יצא בכך ידי חובה בזכירת מעשה עמלק. וכמובן היחיד יקרא בלי ברכה.

אם אין אפשרות להביא ספר תורה לבית השוהה בבידוד, יציין אצלו לתזכורת בלוח-שנה להשלים את קריאת פרשת זכור בחודש אלול, במפטיר של פרשת כי תצא, ויאמר אז לשליח ציבור שיכוין עליו להוציאו ידי חובת קריאת פרשת זכור, והוא יתכוין לצאת ידי חובה.

והמבודד שאין לו ספר תורה, יקרא בשבת זו פרשת 'זכור' מתוך חומש, למרות שאינו מקיים בכך את המצוה כתיקנה, מכל מקום על ידי כך יזכור את מעשה עמלק, כפי שכתב הרמ"א (סי' תרפ"ז). וביאר בשו"ת בנין שלמה - להגאון רבי שלמה הכהן מוילנא (סי' נד) דכיון שמצות זכירת מעשה עמלק היא על כל יחיד ויחיד, לכן אם אין ספר-תורה, חייב היחיד לקרוא לכל הפחות מתוך חומש, מה שאין כן בשאר חיובי קריאת התורה, שאם אין ציבור אין היחיד חייב, כדברי הרמב"ן (מגילה ה ע"ב).

קריאת המגילה לשוהים בבידוד

לענין קריאת המגילה להשוהים בבידוד, שכן הכל חייבים במקרא מגילה, האנשים והנשים, הגם שזו מצוה שהזמן גרמא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, מכל מקום מבואר בגמרא (מגילה ד ע"א) שנשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס. ופרש"י שגזיזת המן "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" היתה אף על הנשים. ולכן איש או אשה השוהים בבידוד, יביאו להם מגילה כשרה עטופה בניילון, והמבודדים יקחוה ויקראו בה. ויכולים לברך ברכות שלפניה, אבל ברכה שלאחריה אין מברכים אלא בעשרה.

אי אפשר לצאת ידי חובה אם ישמעו את קריאת המגילה דרך הלווין, או דרך רדיו וטלפון, אפילו בשידור ישיר, ואפילו אם רואים את השליח-ציבור קורא את המגילה בבית-הכנסת, אינם יוצאים בזה ידי חובה, מפני שצריכים לשמוע את המגילה מפי בר-חיובא, והשומעים על ידי אחד מכשירים הללו, שומעים את קול המדבר דרך 'ממברנא', שהוא 'עץ ואבן', וכיון שאין זה הקול המקורי, לכן אינם יוצאים ידי חובה, וכפי שביאר הראשון לציון הגאון רבי בן-ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל בספרו שו"ת משפטי עוזיאל (מה"ת או"ח סי' לד אות ג), וכן כתב בשערים מצויינים בהלכה (סי' קכט סק"כ).

ואינו דומה לעניית אמן על ברכה וקדיש הנשמעים בשידור ישיר, וכדמשמע מהגמרא (סוכה נא ע"ב) לגבי אלכסנדריא של מצרים, שהיו עונים אמן למרות שלא שמעו הברכות ממש, אלא סימנו להם מתי לענות אמן על ידי הנפת סודרין, כי שם סוף סוף עונה אמן על השבח ששומע שמשבחים באותה שעה את הבורא יתברך, אך זהו לענין עניית אמן ולא לענין שיוצא ידי חובה.

קריאת המגילה בדקדוק ובטעמים

אם השווה בבידוד יודע טעמי המקרא, עדיף שיקרא עם טעמים, אך אם אינו יודע לקרוא בטעמים אינו מעכב. ובלבד שידקדק ולא יקרא עם טעויות, כי ישנם טעויות שמעכבות, ואין יוצאים ידי

חובה, כגון בפסוק "ומרדכי ישב בשער המלך" אם קרא 'יָשָׁב' בלשון עבר, וכן בפסוק "והמן נפל על המיטה", אם קרא 'נָפַל' בלשון עבר, לא יצא ידי חובה, כי צריך לקרוא בלשון הווה, משום פרסום הנס. אבל יש טעויות שאינן מעכבות, כגון אם קרא 'היהודיים' במקום 'היהודים', כי אין בזה שינוי משמעות, וכמבואר בשולחן ערוך (סימן תרצ"ד).

ולכן אם השווה בבידוד אינו יודע לקרוא את המגילה ללא טעויות המעכבות, יביאו מי שיקרא את המגילה בקול רם בעמדו בחדר המדרגות, במרחק מהמבודד, על פי הנחיות משרד הבריאות, ויכוין להוציאו ידי חובה. והמתגורר בקומה ראשונה יכול לפתוח את החלון, והקורא יעמוד בחצר ויקרא שם את המגילה ויוציאו ידי מחובה, והמבודד יקשיב היטב לכל מילה ויכוין גם הוא לצאת ידי חובה.

באופן זה הקורא יברך את הברכות שלפניה, למרות שכבר בירך אותם בבית-הכנסת והוציא את כל הציבור ידי חובה, וכדקיימא לן בגמרא (ראש השנה כ"ט ע"א) אף על פי שיצא - מוציא. וכך המנהג בכל שנה כאשר קוראים את המגילה לנשים, שהקורא מברך את כל הברכות שלפניה, ואין צורך דוקא ליתן להן שיברכו בעצמן, ומוציאן ידי חובה גם בברכות.

יתר מצוות הפורים

לגבי שאר מצוות היום של פורים, השווה בבידוד ימנה שליח דרך טלפון שיתן במקומו משלוח-מנות ומתנות-לאביונים, וכדקיימא לן בכל התורה כולה "שלוחו של אדם כמותו" (נדרים ע"ב). ניתן למנות כשליח גם ילד קטן, וכן אחד מבניו או אחיו ואחיותיו, העיקר שהמשלוח-מנות יגיע אל הנמען. ויכול לקיים מצות מתנות-לאביונים גם בתשלום על ידי הוראה לבנק או דרך כרטיס-אשראי.

הטבילה במקוואות

בענין המקוואות, ידוע שהם מפוקחים במשך כל השנה כולה באופן תדיר, ועל כן אין כל חשש בכך, כמובן תוך שמירה על כללי ההיגיינה המחוייבים. ויש לעקוב אחר עדכון הכללים של משרד הבריאות. וטבילה שבלאו הכי איננה חובה, שהיא מידת חסידות טובה, ודבר חשוב שגדולים ורבים מקפידים בכך, אך אם על ידי ריבוי הטובלים יש אפילו חשש או ספק קל שהמקום אינו נקי כראוי, יש להמנע מטבילה במקוה זה.

הרף למשחית!

נסיים בתפילה להקדוש ברוך הוא, שישלח רפואה שלימה לכל החולים, ויעצור את המגיפה והמשחית מעלינו ומעל כל עמו ישראל, אמן ואמן.

יום ר' עש"ק פר' כי-תשא, י"ז אדר תש"פ

ה'קורונה' בהלכה

השווה בבידוד - האם רשאי לצאת לתפילה בציבור? וכיצד ינהג? | אלו תפילות יש להתפלל? ומהן הסגולות לעצירת המגיפה? | האם חייבים בקריאת פרשת 'פרה'? | המציידים ביתם במאגרי מזון - האם מותר להשאיר חמץ גמור בפסח ולמכור לגוי?

שאלה: לצערנו בשל מצב התפשטות נגיף ה'קורונה', ישנם אנשים רבים השוהים בבידוד, ומתעוררות שאלות הלכתיות שונות, וכגון כיצד לנהוג לענין תפילות בבית-הכנסת, קריאת-התורה, ועוד?

השמירה והזהירות מהפצת הנגיף

תשובה: התשובה פשוטה, כי השווה - על פי הנחיות משרד הבריאות - בבידוד, פטור הוא מתפילה בציבור, ויתפלל בביתו. למרות שתפילה בציבור חשובה היא מאד, ותפילת הציבור מקובלת יותר מתפילת היחיד, כפי שדרשו בגמרא (יבמות מט ע"ב) על הפסוק (דברים ד ז) "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו", שפסוק זה נאמר על תפילת הציבור. ואף אם אדם לא כיוון בכל התפילה, בכל זאת גדול כח הציבור. ומכל מקום השווה בבידוד הוא אנוס, וקיימא לן (בבא קמא כה ע"ב, נדרים כז ע"ב): "אנוס - רחמנא פטריה".

עד היכן חובת תפילה בציבור?

לשון מרן השולחן ערוך (סי' צ ס"ט): "ישתדל אדם להתפלל בבית-הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכוין לשעה שהציבור מתפללים". וביאר הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' כז, ח"ג סי' ז) שהוא חיוב מצוה על האדם ולא רק הידור ומעלה בעלמא, ואין לדייק מלשון "ישתדל" שהוא רק מעלה וחובת 'השתדלות' בעלמא ואינה חובה, שהרי מרן המשיך וכתב ש"אם הוא אנוס וכו' יכוין לשעה", וכל עוד אינו אנוס צריך להתפלל בציבור. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק

(ח"ז סי' ו). והשוהה בבידוד, ודאי הוא בגדר אנוס ופטור מתפילה בציבור.

שייט בספינה על-ידי גויים לתפילה בציבור

ובמהרי"ל (הלכות ערובי חצרות עמ' רל, הובא במג"א סי' תטו סק"ב) נסתפק על מה שמבואר בגמרא (עירובין פב ע"א, ובשו"ע או"ח סי' תטו ס"א) שאין מערבין אלא לדבר מצוה, האם מותר לערב כדי לילך להתפלל במנין. ומשמע דתפילה בציבור אינה חובה גמורה אלא מעלה מיוחדת, ושכך תפילתו תתקבל. אמנם במג"א (סק"ב) התיר. ובבית יוסף (או"ח סי' שלט) הביא דברי האגור (סי' שמה) בשם ה"ר ישעיה שהיה נכנס ועובר בשבת בעיר ויניציאה באותן ספינות קטנות שעוברות משכונה לשכונה, [וכבר נזכר כן ברש"י (ישעיה מב י) ש"הולכים מבית לבית בספינה, כגון עיר ווניציא"], והיה אומר שהגויים המנהיגים הספינה לעצמם הם מכוונים. והבית יוסף תמה על היתר זה, שאסור לשוט במים בשבת. ומהרש"ם בדעת תורה (סי' שלט ס"ז, ועי' בשע"ת שם) הביא משו"ת רעק"א (סי' י"ג) שדן אם מותר לעבור במעבורת בשבת כדי להתפלל בעשרה, ומסיק שקשה להתיר בזה. וכן בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' קי) ובשו"ת שואל ומשיב (חמישאה, סי' ג) ובשו"ת חוות יאיר (סי' קטו) לא התירו, כי אינה חובה גמורה אלא בגדר חשיבות גדולה מאד, ולכן לא התירו איסור דרבנן קל, כמו שייט בספינה.

ומכל שכן השוהה בבידוד, שהוא בגדר אנוס, וחייב הוא להישמע להוראות, כדי שלא תתפשט המחלה ח"ו. ואפילו שלא אובחן כחולה, אלא הוא שוהה בבידוד מחשש לסכנה שמא נדבק בנגיף, מכל מקום אפילו בספק סכנה יש להחמיר, ואנוס - רחמנא פטריה, ופטור הוא מלהתפלל בציבור.

תפילת המבודדים בשידור ישיר מבית-הכנסת

אלא שטוב ונכון שבימי החול יתאם עם בית כנסת מסויים ויצבו טלפון בסמוך לשליח-ציבור, ויתפלל גם הוא יחד עמם את כל סדר התפילה, מברכות השחר, 'ברוך שאמר' וכו', וכשמתחילים

להתפלל תפילת העמידה, יתחיל עמהם, וכדברי השו"ע שאם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכוין לשעה שהציבור מתפללים. וכאשר שומע את הקדיש בשידור ישיר דרך הטלפון, יענה אמן. וכן עונה קדושה, וכל האמנים שבחזרת הש"ץ. ובימי החול שייך לדעת ביותר את הזמן המדויק של תחילת התפילה. ובשבת שאינו יכול לדעת במדויק, יכוין בהשערה לזמן תפילת הציבור.

וענין זה נלמד מהמעשה שהובא בגמרא (ברכות ז ע"ב) ששאל רבי יצחק לרב נחמן, מדוע לא בא להתפלל בבית-הכנסת, אמר לו רב נחמן שאינו יכול מפאת חולשתו. אמר לו רבי יצחק, שיאספו למר עשרה אנשים שיתפללו עמו בבית. אמר לו רב נחמן שדבר זה כרוך בטירחא ואינו עושה כן. אמר לו רבי יצחק, שיאמר לשליח-ציבור שבשעה בה מתפללים הציבור בבית-הכנסת, יבוא וידע למר, כדי שיוכל לכוין שעת תפילתו עמו. שכך אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בר יוחאי, על הכתוב, שביקש דוד המלך (תהילים סט יד) "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללים.

רבי יוסי ברבי חנינא למד מהפסוק (ישעיה מט ח): "כה אמר ה' בעת רצון עניתך". רב אחא ברבי חנינא למד מהפסוק (איוב לו ה): "הן אל כביר ולא ימאס", וכן כתוב (תהילים נה יט) "פדה בשלום נפשי מקרב לי, כי ברבים היו עמדי". ורבי נתן דרש, מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתו של רבים? שנאמר "הן אל כביר ולא ימאס", וכתוב "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי", אמר הקב"ה: "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עלי כאלו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם". ומכאן נלמד עד כמה חשיבות תפילה בציבור, ומי שאין באפשרותו, לכל הפחות יכוין לשעה שהציבור מתפללים.

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק יא

תפילות וסגולות לעצירת המגיפה

בעת פתיחת ההיכל לקריאת-התורה, רצוי לומר בתקופה זו פרק ג' וצ"א שבתהלים, וכן התפילה המיוחדת לעצירת המגיפה. גם רצוי שלאחר חזרת הש"ץ יאמרו 'אבינו מלכינו', ויכוונו ביותר באמירת "אבינו מלכינו, מנע מגיפה מנחלתך".

יש המקפידים לומר פרשת 'פיטום הקטורת', שכן מצינו שנעצרה המגפה בזכות מעשה אהרן, ככתוב בתורה (במדבר יז יא-יג): "ויאמר משה אל אהרן, קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח, ושים קטורת וגו', ויתן את הקטורת ויכפר על העם. ויעמוד בין המתים ובין החיים ותיעצר המגפה". ואמירת פרשת 'פיטום הקטורת' הוא בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד ג), ומסוגל לעצור המגיפה.

קריאת-התורה בשמירת מרחק

ישנם החוששים מלעלות לתורה בתקופה זו, מחשש הידבקות מהסובבים, ולכן ברצונם להוציא ספר-תורה נוסף, והעל-קורא יקרא בס"ת האחד והעולה יברך ויקרא עמו מילה במילה בס"ת השני, בשמירת מרחק איש מרעהו. אולם אינו נכון לעשות כן, והמברך צריך לאחוז בספר תורה שקוראים בו ולקרוא מתוך ספר אחד, אך יקפידו על שמירת מרחק מעט.

קריאת פרשת 'פרה'

השבת (פר' כי-תשא) קוראים פרשת 'פרה', ורבים מהראשונים סוברים שהיא מצוה מדאורייתא. וכך פסק מרן הבית יוסף (סי' קמ"ו ס"ב וסי' תרפ"ה) דחויב קריאתה הוא מן התורה, והביא כן מדברי התוס' (ברכות יג ע"א). אמנם בביאור הגר"א (סי' תרפה) השיג על מרן הבית יוסף וכתב שנוסחא משובשת נזדמנה לו. אך העירו שבתוס' דפוס ראשון של הש"ס (ויניציה, ר"פ) מפורש גם פרשת פרה, כדברי הבית יוסף, ומהרש"ל מחק כן, ולפני הגר"א כבר לא היו דברים אלו. ועכ"פ בתוס' רבינו פרץ (ברכות יג ע"א) מפורש כן, וכן בתוס'

ר"י החסיד וברשב"א (שם) ובתוס' הרא"ש (סוטה לב ע"ב) ובתוס' שאנץ (סוטה לג ע"א) ובריטב"א (מגילה יז ע"ב), ובשו"ת תרומת הדשן (סי' קח, וקט), וכן הביא בשמו בלקט יושר (ח"א עמ' קנד), והמהרש"ל (הובא בב"ח סי' תרפה).

מנין שקריאת פרשת פרה היא מדאורייתא?

ולכאורה צריך להבין היכן נזכר בתורה זכירת מעשה פרה אדומה. ובספר ילקוט הגרשוני (סי' תרפה סק"א) הביא מהמלבי"ם בארצות החיים (הל' ציצית, סי' א ארץ יהודה סק"ד) מפני שכתוב לענין עגל מסיכה שעשה עם ישראל במדבר (דברים ט ז): "זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלוקיך במדבר", וכיון שפרשת העגל היא גנאי לישראל, לכן תיקנו לקרוא פרשת 'פרה', שמצות פרה אדומה באה לכפר על מעשה העגל, כדברי רש"י (פר' חוקת) בשם רבי משה הדרשן, שתבוא האם ותקנח צואת בנה, ויוצאים בזה הזכירה בדרך רמז, בלי גנאי. וכן הביא בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סימן רה), ובבאר יהודה על החרדים (דף י), ובשו"ת דובב מישורים (ח"ב סימן מג).

אולם קשה על טעם זה, כי בגמרא (בבא מציעא קטו ע"א, קידושין סח ע"ב) נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון האם דורשים טעמא דקרא. לרבי שמעון דורשים טעמא דקרא, ולרבי יהודה אין דורשים טעמא דקרא. כלומר, אפשר לדרוש דרשה בליל-שבת ולומר כמה טעמים שרוצה..., אבל אין להוציא הלכות על פי הטעם שמפרשים בפסוק. והלכה כרבי שמעון דלא דרשינן טעמא דקרא, וכפי שפסק הרמב"ם (פ"ג מהל' מלוה ה"א) ומרן השולחן ערוך (חו"מ סי' צז סי"ד).

ובמגן אברהם תמה מאין לנו לומר דגם פרשת פרה היא מן התורה? דאין שום רמז לזה בגמרא, ולכן פסק שאינה מן התורה. ובערוך השולחן (סי' תרפה ס"ז) כתב שיש לזה רמז בתורה, שכן בפרשת פרה אדומה כתוב (במדבר יט י): "והיתה לבני ישראל וגו' לחוקת עולם", ודרשו בספרי, שתהא נוהגת לדורות, שאפר פרה

אינו תלוי במקדש, דגם בזמן האמוראים היה להם אפר פרה (חגיגה כה ע"א, נדה ו ע"ב ברש"י), ובסוף הפרשה כתוב עוד (שם כא): "והיתה להם לחוקת עולם", ומיותר הוא, אלא שבא לענין קריאת הפרשה אף בזמן שאין אפר פרה, כענין שאמרו בגמרא (זבחים צ ע"א) "למקראה הקדימה הכתוב", ופירש"י (נדה שם) שיהיו קוראים בענין. וכל שכן בזמן הזה שאין לנו עצם המצוה, שהיתה ראויה להיות בזמן הזה אם היה לנו אפר פרה, דודאי יש לומר שיש חיוב לקרות הפרשה.

אולם השוהה בבידוד, שאינו יכול לו לבוא לבית הכנסת, גם בזה "אנוס - רחמנא פטריה".

מכירת חמץ גמור לגוי

ישנם הפוחדים מעט וחוששים מפני הבאות, וחפצים להצטייד במזון מרובה, והשאלה האם מותר לקנות חמץ גמור לפני חג הפסח ולסמוך על המכירה לגוי, כפי שעורכים הרבנות הראשית לישראל או הרבנות המקומית ויתר הבד"צים, ולקנות מזון בכמות מרובה?

כידוע מאז ומקדמת דנא נהגו במכירת חמץ לגוי, ואפילו חמץ גמור, כמובן כאשר מעשה המכירה כדת וכדין, על ידי הרבנות הראשית וכיו"ב. אמנם כתבו שטוב יותר שלא להזדקק למכירה, ולא להשאיר חמץ בעין ברשותו כלל, ומוטב שקודם חג הפסח יאכל ויבער הכל. אולם כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קיג, יו"ד סי' שי) שאם עושים את המכירה בקנין כסף ושטר ויתר הקנינים כפי שרגילים לעשותם בעת המכירה לגוי, אף אם בליבו אינו חושב כן לגמרי, שהרי גם הגוי הקונה את החמץ, וכי יש לו כסף לקנות את כל החמץ של העיר ושל המדינה!? מכל מקום "דברים שבלב אינם דברים" (קידושין נ ע"ב) ומעשה המכירה והקנינים גוברים על מחשבת לבו, ולכן סומכים על המכירה.

ולפי זה מי שיש לו כמויות גדולה של חמץ, כגון מכולות ומאפיות וכיו"ב, וכן אותם החוששים מפני הבאות, והפסד מרובה לזרוק

יד עיין ה'קורונה' בהלכה ייצחק

הכל, סומכים על המכירה, אלא שיש לסגור ולסמן מקומות אלו, שלא יכשלו לאכול מהחמץ ח"ו.

ובפרט אם קונה כמות גדולה של קמח, לאפות בביתו לאחר הפסח, כי אין הקמח מוגדר כחמץ גמור, ולכל היותר בגדר ספק חמץ, כי לא ברור שהחיטים עברו תהליך לתיתה ואם מתחמצים בלתייתה זו, ועל כל פנים לא כל החיטים, וכפי שביאר בספר שערי ימי הפסח (עמ' ג). ולכן בקמח יש להקל במכירה לגוי, והוא קל הרבה יותר מחמץ גמור.

ה'קורונה' - במחשבה ובמעשה

כיצד לקיים את מניני התפילות? | האם ניתן להשלים מנין עשרה דרך מרפסות? | סגולת לימוד התורה והתפילה בציבור | האם לומר ברכת 'מעין שבע' שלא בבית-הכנסת? | אירועים שבוטלו - האם חייבים לשלם דמי ביטול? ולהשיב דמי-קדימה?

שאלה: רבים שואלים כיצד לנהוג לאור המצב הקיים, האם כל אחד יתפלל בביתו ביחידות, או לבוא להתפלל מנין אנשים בלבד?

כיצד לקיים את מניני התפילות?

תשובה: לפי הנחיות משרד הבריאות, אין להתכנס במקום אחד יותר מעשרה אנשים, וגם בזה על כל אחד לשהות במרחק 2 מטר בין איש לרעהו. וכאשר [ההנחיות מאפשרות ו] הציבור ממושמע להנחיות, יודיעו מראש שבית-הכנסת נפתח רק לעשרה הראשונים שיגיעו, ולאחר מכן נסגר על מנעול, ולא ינתן לנוספים ליכנס. וכך הוא על הצד היותר טוב, שישמור רצף התפילות. ויש לשמור על כללי הנקיות וההיגיינה באופן מלא, ולאחר התפילה יתפזרו מיד בלא להתעכב.

אם אין שליטה על המתפללים, ורבים יצבאו ויתכנסו יותר ממנין עשרה איש, בלית ברירה יסגרו, כדי לקיים "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (דברים ד טו), וחמירא סכנתא מאיסורא (חולין י ע"א), וכל אחד יתפלל בביתו. וכך עשו בהרבה בתי-כנסת מרכזיים שסגרו, כי קשה להשתלט על ציבור גדול הרגיל להגיע למקום. ואם אפשרי לארגן מניני עשרה לתפילה במקום מרווח, בהתאם להנחיות. וה' יעזור שמגיפה זו תחלוף במהרה, ויוכלו לחזור ולפתוח את הישיבות ובתי הכנסת, אך בינתיים חייבים לנהוג כפי הנחיות משרד הבריאות.

תפילה בציבור במקום צינה

אם מזג האוויר קר, וישנם אנשים שיכולים להתקרר ולהיות חולים, אין צריך לארגן מניין בחוץ, וכך כתב רבי יהודה החסיד (מובא באור זרוע ח"ב סימן מב, ובפוסקים או"ח סי' נא) כי מי שאינו מלובש היטב בחורף שהקור גדול, יתפלל בביתו בנחת. ואמנם תפילה בציבור יש בה מעלה גדולה מאד, אך אינה חובה גמורה, ולכן כאשר הקור גדול, יתפלל כל אחד ואחד בביתו, ואנוס - רחמנא פטריה.

צירוף מנין עשרה דרך מרפסות

כאשר מתפללים מניין במקום אחד, כגון בחצר וכיו"ב, אף שמרוחקים 2 מטרים זה מזה, יכולים לומר קדיש וקדושה, כרגיל. ואם אין שם מניין, נחשב הדבר לתפילה ביחידות. סיפרו לי שהשבוע התפללו התקבצו למנין עשרה דרך מרפסות הבתים, כאשר בכל מרפסת עמדו שניים-שלושה אנשים בלבד, ואחד מהם אמר קדיש וכולם ענו אחריו. אך אסור לעשות כן, והאומר את הקדיש צריך לאומרו כשעשרה אנשים במקום אחד, ואז יתר האנשים העומדים במרפסות יכולים לענות אחריהם. כמו כן המתפלל ביחידות, ושומע קדיש וקדושה בשידור ישיר דרך הטלפון, אף שאינו עמהם, יכול לענות.

הבאת ספר-תורה הביתה לקריאה

אפשר להביא ספר-תורה למקום בו מתפללים, ויניחוהו במקום מכובד, עטוף בטלית. ויש להביאו קודם התפילה, ולא בשעה שכבר הגיעו בסדר התפילה לקריאת התורה, וכמבואר כירושלמי (יומא פ"ז ה"א, סוטה פ"ז ה"ז) שבכל מקום אנו הולכים אחר התורה, ולא הס"ת יבוא אלינו, כדי לנהוג כבוד בס"ת. וכתב באור זרוע (ח"א סי' ט) שאם מביאים את הס"ת יום או יומיים קודם, מותר לטלטלו ממקום למקום, וכך פסק הרמ"א (סי' קלה סי"ד). וכתבו האחרונים שהעיקר שיהיה לפני תחילת התפילה. ולכתחילה ילווה עשרה אנשים, ואם אי אפשר או שלוקחים הספר-תורה ברכב, אין צריך עשרה.

ברכת 'מעין שבע' שלא בבית-הכנסת

ברכת 'מעין שבע' בתפילת ערבית של שבת אין מברכים אלא בבית-הכנסת, מקום הקבוע לתפילה ברוב ימות השנה, ואין הדבר תלוי אם יש שם ספר-תורה. ואמנם דעת הרש"ש לומר ברכה זו בכל אופן, וכן הביא הבן איש חי (ש"ב פ' וירא אות י, שו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סי' כג) ואחריו נמשך בכף החיים (סי' רסח סק"ג), אולם זהו נגד מרן השולחן ערוך שפסק (סי' רסח ס"י) שאין לומר ברכה זו אלא בבית-הכנסת.

עם ישראל כולו, בני ספרד ואשכנז, קיבלו עליהם הוראות השו"ע, ולא הולכים אחרי דברי המקובלים, ובפרט בזה שיש לנו לחוש לספק ברכה לבטלה. והרי אפילו כאשר הרמב"ם והשו"ע כותבים לברך, אמרין 'ספק ברכות להקל', כפי שכתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' טו), וכל שכן בזה שמרן פסק לנו להדיא שלא לברך 'מעין שבע', האיך נעבור על דבריו ונכנס לספק ברכה לבטלה?!

ההלכה והקבלה - כמי פוסקים?

ואף שלפי הקבלה יש לברך, הרי בכל מקום שנחלקו בעלי הפשט והקבלה, הלכה כבעלי הפשט, כפי שכתבו רבי אליהו מזרחי (ח"א סי' א), שו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' לו, פ, קח), רבי ישראל יעקב אלגאזי בספרו שלמי צבור (דף נג ע"א, ודף רלב ע"ג), שו"ת חתם סופר (או"ח סי' נא), שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מז). ולכן יש להקפיד שלא לומר ברכת 'מעין שבע' אלא בבית הכנסת, ואם מתפללים בבתיים ובחצרות וכיו"ב, אין לאומרה. מלבד בירושלים העתיקה, אשר לגודל קדושתה נהגו לאומרה בכל מקום שמתפללים, אך לא ביתר המקומות בעולם.

סגולת לימוד התורה והתפילה בציבור

כידוע הממשלה בארץ הוציאה צו המורה על סגירת היכלי הישיבות והכוללים, ויש לדעת שעשו כן לטובת הציבור, לקיים

"ונשמרתם מאד לנפשותיכם", כי יש סכנת הידבקות. ואמנם התורה מגינה ומצילה (סוטה כא ע"ב), מכל מקום הרי אפשר ללמוד בבתים, ויוכל ללמוד באיזו פינה, וכן עם חברותא, במרחק 2 מטר, או - בימי החול - דרך הטלפון. לא מבטלים את לימוד התורה לגמרי, אלא צימצמו את המסגרת הגדולה של הכוללים והישיבות.

ההורים ישתדלו ללמוד עם בניהם, וידוע מה שאמרו בגמרא (שבת קיט ע"ב): "אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן". לכן חשוב מאד ללמוד עמהם. וכתב הגאון רבי חיים פלאגי בספרו רפואה וחיים (פ"ה אות מח) בשם שו"ת הרשב"ש (סי' קצה) כי הבל תינוקות של בית רבן ותפילה בציבור בעשרה, הוא ענין גדול ותרקנה לזמן מגיפה. לכן חשוב להקפיד על שני ענינים אלו.

ויש לנצל ימים אלו שנמצאים בבתים ללימוד התורה, ובכך גם ימנעו מתככים שונים במשך השעות המרובה. ולכן יש להשרות אוריה טובה בבית, ניתן לשמוע שירים ומנגינות טובות, וכן לומר דברי תורה ופירושים שונים, וללמוד עם חברותא, כאמור. וכדאי ללמוד הלכות פסח, כמבואר בגמרא (פסחים ו ע"א): "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלוש ימים", והן הלכות מרובות וצריך להיות בקי בהן.

דחיית מועד הנישואין לימי ספירת-העומר

רבים קבעו לערוך נישואין בתקופה זו, וכעת בשל המצב בוטלו האירועים, ועורכים חתונה מצומצמת, וכך כדאי לעשות, קודם חג הפסח, במנין גברים, ואפשר גם מספר נשים, ולא לדחותה לאחר הפסח. ואם מוכנים הם לוותר על השמחה ההמונית, ולערוך חתונה מצומצמת, תבוא עליהם ברכה ויזכו לבנים זכרים. אך אם קשה להם הדבר וברצונם לדחות לאחר הפסח, 'עד יעבור זעם', בתקווה שהמצב ישתפר, בענין זה תתכנס בקרוב מועצת הרבנות הראשית לישראל, בהשתתפות הרבנים הראשיים, ותדון בנושא זה, האם לאשר עריכת נישואין בימי ספירת העומר, בימים שלאחר חג

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק יט

הפסח ועד ראש-חודש אייר, ולאחר ר"ח אייר, ויפורסמו הנחיות לציבור.

החזר דמי קדימה ופטור דמי ביטול

אירועים שהוזמנו מראש ובשל המצב בוטלו, כגון אולם שמחות, הצלם והתזמורת, אין צריך לשלם להם על כך, כמבואר בפוסקים (רמ"א חו"מ סי' שכא ס"א) שבמקום 'מכת מדינה', ואינו באשמת אף אחד מן הצדדים, אין כל חיוב לשלם ולפצות את בעלי האולם. וגם הדמי-קדימה ששולמו, יש להשיבם, כי זו 'מכת מדינה'.

חיזוק האמונה והביטחון בבורא העולם

על כולנו להתחזק באמונה ובביטחון לדעת שהכל מאיתו יתברך. אמנם אנו מצווים לעשות השתדלות ולשמוע לרופאים בכל מה שהם אומרים, אך אל לנו ליפול ברוחינו, וצריכים לבטוח בהש"ת, אשר הוא אוהב את עמו ישראל, וימנע מגיפה מנחלתינו. אולם צריכים גם לעשות חשבון-נפש, להבין מה הקב"ה רוצה מאיתנו. צריכים להתחזק בדברים שבין אדם למקום ובין לחבריו.

אנו רואים כי עיקר הנפגעים והמתים בעולם מה'קורונה' הם דוקא אלו שאינם יהודים, ויש בהם אלפי מתים, ואנו - הקב"ה שומר עלינו. וכל זאת עושה הקב"ה בשביל ישראל, שכולנו נתעורר בתשובה. "יעזוב רשע דרכו ואיש אָוֶן מחשבותיו, וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח" (ישעיה נה ז). וכבר נאמר (במדבר כא ח): "ויאמר ה' אל משה, עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשוח וראה אותו וחי", ובגמרא (ראש השנה כט ע"א): וכי נחש ממית או נחש מחיה?! אלא בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים - היו מתרפאין, ואם לאו - היו נימוקים.

וכתב בספר סדר היום (קהלת, פרשה יא): "לא יאמר אדם: 'הכל מאתו יתברך ומה מועיל הכנתי?! אם נגזר עלי למות - אמות, ואם

לחיות - אחיה', אלו דברים בטלים, כי ביד האדם להביא מיתה עליו או חיים, והבורא יתברך יעשה כרצונו".

העיקר לא לפחד כלל!

בספר בן יהוידע (בבא קמא ס ע"א) כתב שכאשר יש מגיפת חולי-רע, חלקם מתים מהרשות שניתנה למשחית, וישנם שמתים אף שלא ניתנה לו רשות לפגוע בהם, והוא מחמת הפחד והבעתה שהיתה להם בשל החולי הזה בעיר. לכן אין צריך לפחד, אלא לבטוח בהקב"ה שהוא יעשה לנו את הטוב בעיניו.

אך יחד עם זאת יש לעשות השתדלות לשמוע להנחיות הרופאים ומשרד הבריאות. וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספרו רפואה וחיים (פ"ה אות נד) כתב: הוי זהיר להרחיק עצמך ממי שהוא ניגף, וממלבושיו ומשכונתו. ועוד כתב (שם אות ס): וקודם צאתך מביתך תרחץ פניך וידיך בחומץ עם מי ורדים. לכן כבר אמרנו מספר פעמים כי הנחייה הלכתית היא להיצמד להוראות משרד הבריאות במלואן.

הזדמנות לחיזוק שמירת השבת

בהזדמנות זו אני קורא לכל היהודים בכל מקום ומקום: זו הזדמנות פז לשמור את השבת כהלכתה, כי בלאו הכי כל מקומות הבילוי והנופש סגורים כעת, וכל איש נמצא בביתו, וממילא ישמרו היטב על דיני השבת, באיסור הדלקת חשמל ונסיעה ברכב, ויתר דיני השבת. וזה יסייע להביא גאולה לעם ישראל, כמבואר בגמרא (שבת קיח ע"ב): אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן, מיד נגאלים, שנאמר (ישעיה נז ד) "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי", וכתוב לאחריו (שם ז): "והביאותים אל הר קִדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בבית תפילתי".

האדמו"ר מגור זצ"ל בספרו שפת אמת (עה"ת, פרשת זכור, תר"נ) כתב שלאשר ניסן הוא זמן גאולה (ראש השנה יא ע"א), אם כן חודש אדר

מיוחד למפלת עמלק, כדי שיהיה אחר כך שמו יתברך שלם. וניסן הוא ראשון (שמות יב ב) ואדר הוא אחרון, ובאחרית אין לו לעמלק כלום. ובודאי ראו חז"ל כי לעתיד ישמרו בני ישראל שבת כתיקונו בחודש אדר. ואז בהניח - תמחה זכר עמלק (דברים כה יט) ויהיה שמו יתברך שלם וכסאו שלם במהרה בימינו אמן". הרי שצפה ברוח קודשו שישמרו בני ישראל את השבת בחודש אדר.

"והסירותי מחלה מקרבך"

שנזכה שהקב"ה ישמע לקול תחינתינו ויסיר המגיפה מנחלתינו, ולא יאונה לנו שום נגע ומחלה, ויקויים בנו "והסירותי מחלה מקרבך" (שמות כג כה). שהקב"ה ירפא את כל החולים רפואה שלימה ומהירה, בריאות איתנה ונהורא מעליא, ויעצור את המגיפה והמשחית מעלינו ומעל כל ישראל בכל מקום שהם, ומעל כל יושבי תבל, ונשמע בשורות טובות, ישועות ונחמות, אמן ואמן.

יום ר' עש"ק פרי יקרא, ב' ניסן תש"פ

מכירת-חמץ במגבלות ה'קורונה'

האם ניתן למנות את הרבנות דרך הטלפון וכיו"ב, כשליח למכור את החמץ? | האם חתימת שטרות המכירה והקנין בידי ממנה השליח מעכבים? | מהי תוקפה של מכירת-חמץ השנתית לנכרי? | האם ניתן למכור חמץ של אדם המורדם ומונשם וכיו"ב?

שאלה: כיצד ניתן לנהוג בשנה זו, כאשר בעקבות התפשטות הנגיף, קשה לבוא ולמסור לידי הרבנות את שטרות מכירת-חמץ לנכרי?

תוקפה של המכירה

תשובה: ראשית יש להבהיר כי אף שיש שפיקפקו על מכירת החמץ, שכביכול אינה מכירה בלב שלם, ואין כאן גמירות דעת, ובפרט כאשר ברשותו כמות גדולה של חמץ, ואף הגוי הקונה את החמץ אינו חושב ברצינות לקנות את כל החמץ, וכי יש לו כסף רב כל-כך? ! ולכאורה הדבר נראה כמכירה פיקטיבית, מכל מקום כבר דורות רבים שנהגו לסמוך על מכירת החמץ שעורכים בערב פסח, ואין להרהר אחר המנהג.

האיזכור הקדום למכירת חמץ לגוי

מקור הדין של מכירה זו הוא בתוספתא (פ"ב דפסחים ה"ב): "ישראל וגוי שהיו באין בספינה וחמץ ביד ישראל, הרי זה מוכרו לנכרי, או נותנו במתנה, וחוזר ולוקח ממנו לאחר הפסח, ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה". כך מובא גם בירושלמי (פ"ב דפסחים). וכך פסקו הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ד ה"ו) והרא"ש (פ"ב דפסחים) והטור (סי' תמח) שאם מכר החמץ או נתנו לגוי קודם הפסח, מותר, ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה. ובבית יוסף (שם) הביא דברי רבינו ירוחם (נ"ה ח"ה) שהוסיף "ובלבד שלא יערים". ותמה הב"י וכתב שאינו מבין דבריו, שהרי מותר ליתנו לגוי במתנה ולחזור וללקחו אחר הפסח, ואין לך הערמה גדולה מזו, ואפילו הכי מותר, מאחר שסוף סוף מוציאו מרשותו לגמרי.

וכן פסק מרן בשולחן ערוך (שם ס"א): "חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה, אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לגוי שמחוץ לבית קודם הפסח, אף על פי שהישראל מכרו לגוי ויודע בו שלא יגע בו כלל, אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח, ויחזור ויתננו לו, מותר, ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט, אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני".

"דברים שבלב - אינם דברים"

ובאמת אף שמכירת חמץ נראית לכאורה כהערמה, נהגו לסמוך על המכירה, אף שאין הגוי רוצה מכוין לקחת באמת את כל החמץ, וגם אין לו שום אפשרות לקנות כל כך הרבה חמץ, וחסר כאן דעת קונה, ופעמים חסר אף דעת המקנה, כי לא תמיד חושבים ברצינות על כך, אפילו הכי כל שיש מעשה קנין, ומכל שכן שעושים כמה סוגי קנינים, די בזה. וכיו"ב מצינו לענין מכירת קרקעות קודם שנת השביעית, שלכאורה היאך הנהיגו הרבנים בדורות קודמים למכור הקרקעות לגוי, וסמכו על כך בשעת הדחק, הרי לכאורה אין המכירה אלא הערמה בעלמא, כי בכל קנין צריך גמירות דעת של הקונה והמקנה, וכאן אנן סהדי שלא ירצו למכור את כל קרקעות הארץ, וחסר בקנין. אלא כל שיש מעשה קנין, הרי מעשה הקנין גובר על דברים שבלב, וכפי שביאר בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קיג, יו"ד סי' שי').

גם הגאון רבי אליהו ישראל בשו"ת קול אליהו (ח"א או"ח סי' כג) עמד על מנהג העולם לתת במתנה למשרת גוי כלים המחומצים שחמץ רב דבוק בהם, וא"א לנקותם היטב, והגוי יודע שעושים כן רק כדי להנצל מאיסור חמץ, ואין בכוונתו לזכות בהם, אלא שמקבלם בשתיקה ואחר הפסח חוזר ומביאם לבעל הבית. וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' קצב) כתב שאף שאין הגוי מתכוין כלל לקנות כל כך הרבה חמץ, ואפ"ה סמכין להקל משום דהמוכר דעתו להקנות וגמור ומקני. ובמחצית השקל (סי' תמח) כתב שאע"פ

שבכל מכירה לגוי כיו"ב אין הגוי מתכוין לקנות באמת, מ"מ בקנינים שהם מן התורה לא בעינן כוונה לקנות.

מכירת-חמץ על ידי אינם שומרי התורה והמצוות

ולפי זה מה שמצוי כיום הרבה בעלי חנויות, מפעלים ובתי חרושת, שאינם שומרי תורה ומצוות, וממנים את הרבנות הראשית לשליחם למכור את החמץ שברשותם, מפני שאם לא יעשו כן, ימנעו אנשים דתיים מלקנות מהם אחר הפסח מוצרי חמץ, ואינם מוכרים החמץ שלהם בכל לבם, אעפ"כ החמץ שלהם אחר הפסח מותר לאחר הפסח, שמכירתם מכירה, ודברים שבלב אינם דברים. ואף שלא שייך אצלם כל כך הסברא שכדי שלא יעבור באיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא' גמור ומקני, מ"מ כיון שהקנינים המועילים לגבי המכירה לגוי נעשו כדת וכדין, הרי זה מועיל.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' צה) כתב שאין סברא להחמיר אחר הפסח שלא לקנות חמץ מחנווני ישראל שאינו שומר מצוות, שמכר חמצו ע"י הרבנים קודם פסח, מטעם שאולי לא מכר החמץ בלב שלם, משום ש"דברים שבלב אינם דברים". ואף דאנן סהדי ליכא, כיון דאיכא חזקה דלא שביק היתרא ואכיל איסורא (חולין ד ע"ב), שפיר דמי. ועכ"פ אפילו אם לא היה בלב שלם, "דברים שבלב אינם דברים" לבטל המכירה.

האם צריך לבטל את החמץ לפני המכירה?

יש אומרים שהמכירה מועילה רק לאחר שביטל את החמץ, שאז איסור השארת החמץ ברשותו הוא מדרבנן, והמכירה מוציאתו מאיסור זה, ואם לא ביטל אין מועיל המכירה, כי הוא הערמה בדאורייתא. אולם הגאון מליסא במקור חיים (ס"ס תמוה ס"ק יא) מוכיח שמועיל הערמה גם בדאורייתא, שהרי מערימין על מעשר שני, לפדותו בלא חומש, ומפורש ברמב"ם (הל' מע"ש פ"ה) שע"י בניו הגדולים מותר להערים אפילו בדאורייתא. וכ"כ בזית רענן (ח"א דף לב), שו"ת עונג יו"ט (או"ח סי' כח). גם בשו"ת בנין עולם (או"ח

ס' (א) הוכיח מהגמ' בכורות שמועיל הערמה אף בדאורייתא. כך כותב גם הגאון מליובאוויטש בשו"ת צמח צדק (או"ח ס' לא).

גם בישועות יעקב (ס' תמח) כתב שלכאורה היה נראה שכל ענין מכירת החמץ לגוי, הוא רק להפקיע איסור מדרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, ולכן אם ביטל חמצו כתקנת חז"ל, די להפקיע איסור זה ע"י קנין דרבנן, כגון קנין אגב דרבנן. אך שוב כתב שזה אינו, שכיון שהמנהג למכור החמץ לגוי קודם הביטול, דהיינו שמוכרים את החמץ לגוי ב"ג ניסן, וביום י"ד כשמבטל החמץ, בודאי אין דעתו גם בביטול החמץ שכבר מכר לגוי. ועל כרחק שמועיל אף בדאורייתא. וכ"כ בשו"ת בית שלמה (או"ח ס' סו) ושו"ת מראה יחזקאל (ס' כא).

מכירת חמץ במקום הפסד מרובה

ואמנם הנכון הוא שלא להזדקק למכירה, אלא להשתדל לסיים את כל החמץ שברשותו לפני פסח, אך אם יש לו חמץ מרובה ויש הפסד מרובה - כל אחד באופן יחסי כפי ערכו, וכן בעלי חנויות ובתי חרושת בזה סומכים על מכירת החמץ אף בדבר שהוא דאורייתא. ועפ"י זה נהגו כיום שהרבנויות מקבלים טפסים מאנשים פרטיים, מחברות וגופים שונים שבהם הם מסמיכים את הרבנות למכור את החמץ לגוי. ומנהג זה מבוסס על דברי הגמרא (קידושין מא ע"א) ש"שלוחו של אדם כמותו", והרבנות הראשית או המקומית והבד"צים למיניהם הם שליחי הקהל למכור את חמצם.

מינוי הרבנים באמצעות טלפון וכדו'

מעיקר הדין אין צריך לקבל קנין במה שמסמיכים את הרבנות למכור את החמץ שלהם, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"א): "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח ועושה שליחותו, וכל מעשיו קיימין. ואין העושה שליח צריך קנין, ולא עדים, אלא באמירה בלבד בינו לבין

חבירו. ואין צריכין עדים אלא לגלות הדבר אם כפר אחד מהם כשאר כל הטענות". וכך פסק בשולחן ערוך (חו"מ סי' קפ"ב ס"א). ומבואר, שהשליחות מתבצעת באמירה בלבד בלא קנין ובלא עדים.

ולפי זה יכולים בעלי החמץ למנות לשליחות את הרבנים, על ידי מכשיר טלפון, פקס, אימייל וכיו"ב. ואמנם בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ט) הביא דעת המקור חיים שבמכירה על ידי שטר צריך שתהיה חתימת המוכר ולא די בחתימת השליח, ואם כן כאשר ממנים את הרב על ידי טלפון וכיו"ב, חסרה חתימת המוכר, אך רוב האחרונים חלקו עליו, ולכן מועיל ע"י טלפון וכיו"ב. ובפרט שישנם סוגי קנינים שאף המקו"ח מודה שדי בהם בלא חתימה, והם בכלל סוגי הקנינים הרבים שעושים כיום הרבנות הראשית בעת המכירה. ורק לכתחילה נוהגים לקבל קנין בשעת מינוי השליחות, אך אין מנהג זה מן הדין, אלא לחיזוק הדברים, כמבואר ברמב"ם (הל' מכירה פ"ה הי"א-י"ג, פ"א ה"ט, הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"א).

ולכן במציאות הנוכחית כיום, אם ימשך המצב קיים שלא יתאפשר לבוא ולחתום על השטר ולהגיש לידי הרבנות, ניתן לקיים מכירת חמץ במינוי שליחות באמצעות טלפון, פקס, אימייל וכיו"ב. ובעז"ה ביום י"ג ניסן בשעה 10:00 בבוקר נערוך את המכירה - במעמד מספר אנשים מצומצם, בהתאם להנחיות משרד הבריאות - שם יכללו כל הטפסים שנתקבלו באמצעים השונים.

מכירה באופן עצמאי

ומכיון שכאמור במכירה הנערכת על ידי הרבנויות השונות, עושים את כל סוגי הקנינים, על כן לכתחילה אין למכור את החמץ באופן עצמאי, אלא באמצעות הרבנים, כי צריך לדעת את כל ההלכות וסוגי הקנינים.

מכירת חמץ של המורדם ומונשם

מי שיש לו קרוב משפחה זקן או חולה שאינו בהכרה, או מורדם ומונשם, כפי שמצוי לצערינו הרב לעת כזאת בעקבות המגיפה, שאינו יכול למכור את החמץ בעצמו, יכולים למנות עבורו שליח למכור החמץ שלו, כדי להצילו מאיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא'. והגם שאינו יכול בעצמו למכור, יש להתיר על פי הכלל ש"זכין לאדם שלא בפניו" (קידושין מב ע"א). וכמו כן מי שיש לו בן משפחה שאינו שותומ"צ וחס עליו שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא.

ואם כי לכתחילה אין למכור את החמץ של חבריו בלי לקבל ממנו רשות ושליחות, כי נחלקו האחרונים אם מועיל למכור את החמץ לחבריו שלא מדעתו, כי אמרו "מזכין לאדם שלא מדעתו", אבל כאן הוא "מזכה מאדם שלא מדעתו", ומכל מקום לדעת רוב האחרונים מועיל למכור החמץ בלי ידיעתו, והביאו ראיה מהגמרא (סוטה כז ע"א) שמי שהלך למדינת הים, בית דין מקנין לאשתו, משום שזכין לאדם שלא בפניו. וכך פסק התרומות הדשן (סימן קפח), והרמ"א (יו"ד סי' שכח ס"ג) הביא את דעתו להלכה. וכן מבואר בדברי המגן אברהם (סי' תלו ס"ק יא).

ובקצות החושן (סי' רמג סק"ח) חלק על זה והוכיח מדברי התוספות והרשב"א (נדרים לו ע"ב) שלא כדברי התרומות הדשן, אלא אין זכין מאדם שלא בפניו. כלומר אפשר לזכות לאדם, אבל לא על ידי שלוקחים ממנו, אבל יש דחיות לראיתו וכמה אחרונים חלקו על הקצות החושן, ולכן מעיקר הדין ניתן למכור חמץ לחבריו בלי ידיעתו.

שנזכה כולנו לבשורות טובות ולא נזדקק לדברים אלו. נתפלל "אבינו מלכינו, מנע מגיפה מנחלתך", ונזכה כולנו לגאולה שלימה אמן ואמן.

יום ר' עש"ק צו, ט' ניסן תש"פ

מניני המרפסות

האם ניתן להשלים מנין עשרה אנשים דרך מרפסות הבתים? | מה עדיף, תפילה בשידור-חי דרך הטלפון, או בצירוף המרפסות? | האם ניתן להצטרף למנין בחדרי מדרגות בבניי קומות?

שאלה: בימים אלו אנו נשאלים מרבני קהילות בארץ ובחו"ל, בענייני תפילה בציבור, לאור הנחיות משרד הבריאות - אשר חובה לציית לכך, האם ניתן לצרף למנין עשרה אנשים העומדים ברשויות חלוקות, כגון דרך מרפסות הבתים, ולעשות חזרת הש"ץ, ברכת כהנים, קריאת התורה, ואמירת קדיש?

האם נכון להצטרף דרך מרפסות הבתים?

תשובה: באופן שהציבור עומדים מחולקים ברשויות נפרדות, כגון במרפסות הבתים, כאשר בכל רשות יש פחות ממנין, ורק בצירוף כולם יש מנין של עשרה אנשים, אין לסמוך על זה כלל לענין צירוף למנין, ואין לעשות חזרת הש"ץ ולהוציא ספר-תורה, ולברך ברכת כהנים, כי פשוט יש כאן חשש של כמה ברכות לבטלה ואולי רק לענין אמירת קדיש ועניית אמן יש לסמוך. ואי אפשר להתעלם מכך שזו דעתם של רוב ככל הפוסקים, הספרדים וגם האשכנזים, וכפי שיבואר.

ציבור המחולק לרשויות נפרדות

בגמרא (סוטה לח ע"א): אמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. וביארו התוס' (פסחים פה ע"ב, ר"ה כז ע"ב) דהיינו אם היו עשרה במקום אחד, ואומרים קדיש או קדושה, אפילו מי שאינו נמצא עמם אלא עומד ברשות אחרת, יכול לענות אחריהם אמן, ואין המחיצה מפסקת למונעו מלענות עם הציבור. וכן כתב הר"ן (ר"ה ז ע"א),

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק כט

המרדכי (שם סי' תשטו), הרשב"א (שו"ת, ח"ג סי' רפו), הראב"ד (שו"ת ראב"י אב"ד סי' פח) והטור (סי' נה).

ובבית יוסף שם הביא דברי החולקים וסוברים שאם עומדים ברשות אחרת אין לענות אמן, והוכיחו כן ממה שאמרו בגמרא (עירובין צב ע"א) "ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן", וחשבו שהוא הדין גם שאין לענות אמן. אך ביאר הבית יוסף כי שם בגמרא מדובר לגבי צירוף לעשרה, שאם נמצאים חצי מנין ברשות אחת, וחצי מנין ברשות אחרת, אין הם מצטרפים. אבל לגבי עניית אמן, כשיש עשרה במקום אחד, ואחר שומע, עונה אמן אף שנמצא ברשות אחרת. והביא דברי מהר"י אבוהב ז"ל שהסכמת רוב הפוסקים כדברי רבינו הטור, שעונים אמן, אך שלא יהיה מפסיק טינוף או אינו-יהודי.

ה"סתירה" בדברי מרן השו"ע

מרן בשו"ע (או"ח סי' נה ס"ג) כתב: צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח ציבור עמהם. והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, כלחוץ דמי ואינו מצטרף עמהם. וכתבו רוב ככל רבותינו האחרונים, ספרדים ואשכנזים, בדעת מרן, דפשיטא שמדובר אף ברואים אלו את אלו, אפילו הכי אם לא נמצאים ברשות אחת, לא מצטרפים למנין. וכן פסק מרן החבי"ב בשיירי כנסת הגדולה (שם סק"ו), וכן ביאר מרן החיד"א (מחזיק ברכה סק"ח), שלמי ציבור (דף פ ע"ד), מלכי בקודש (או"ח דף קי ע"ד), שו"ת זרע אמת (סי' י), מאמר מרדכי (ס"ק יד), אליה רבא (ס"ק יב), הגר"א (ס"ק לא), שו"ת משכנות יעקב (סי' עה), הראשון לציון מהר"י חזן חקרי לב (או"ח סי' כח) ועוד.

ואמנם העירו דלכאורה יש סתירה בדברי מרן השו"ע, שכתב (שם סי' ד) שהעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה. ומוסיף הרמ"א דברי רבינו ירוחם (נתיב ג ח"ז) שגגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף. ולכאורה מבואר מדברי השו"ע שאם מראה פניו אל הציבור, כגון שנמצא

בעזרת נשים ומראה פניו לתוך בית הכנסת, מצטרף לעשרה, אף שבתוך בית הכנסת עומדים רק תשעה.

ישוב הדברים

אולם כבר האריכו האחרונים בביאור דברי מרן וכתבו כמה חילוקים, מרן מדבר בשו"ע שישנם תשעה במקום אחד, והעשירי העומד למעלה "מראה פניו" והם רואין זה את זה, בזה מועיל מה שעומד בחלון ומראה פניו, אבל אין המניין מתחלק יותר, ורק העשירי מצטרף באופן שמראה פניו.

ועוד העמידו את דברי מרן, שמדובר במוציא ראשו דרך החלון ומכניסו לפנים בית הכנסת. ועוד העמידו דברי מרן, דשאני עזרת נשים, דיש סברא שכותל העזרה לא נעשה לחלק אחר מהרשות, אלא זו אותה רשות, רק שנעשית כך לצניעות. והילכך כל חלל בית הכנסת עם העזרה, הכל רשות אחת היא, ורק בזה מצטרף האחד עם התשעה. כך ביאר מרן החיד"א (שם) את דברי מרן. וכך כתב גם בספר מלכי בקודש (או"ח דף קי"ד), וכך כתב בשו"ת חקרי לב (או"ח סי' כח).

האם יש להקל בשעת הדחק?

ואמנם דעת הפרי חדש (ס"ק יג) והפרי מגדים (א"א ס"ק יב), וכן במטה יוסף (ח"ב סי' יג) ובמשנה ברורה (ביאור הלכה ד"ה ולחוצ' להקל ברואין זה את זה, לאו דוקא דרך עזרת נשים, אלא אף דרך שתי רשויות החלוקות לגמרי. וגם מרן החיד"א (מחב"ר ס"ק יא) כתב ש"כדי שלא יתבטלו מ' יום מתפילה בציבור" ניתן לסמוך בשעת הדחק על דעת הפר"ח, למרות שהוא עצמו פירש בדעת מרן שזו ברכה לבטלה. ומעניין שהוא עצמו כתב בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' טו) דאמרינן 'ספק ברכות להקל' אף נגד מרן, ומכל שכן כאן שביאר בעצמו שדעת מרן שלא לברך, וכיצד ניתן לסמוך על כך, ולא לחוש לברכה לבטלה.

עין ה'קורונה' בהלכה ייצחק לא

והגאון החקרי לב (או"ח סי' כח) הביא דברי החיד"א ודחה דבריו מהלכה, וכתב שאין לסמוך על זה אפילו בשעת הדחק. וכן פסק הרב בית עובד (דיני הקדיש אות מג), וסמך עליהם בפתח הדביר (סק"ד) ועוד אחרונים, וכן פסק בכף החיים (ס"ק עט). וסיים הרב בית עובד (שם): ולא יהיה אלא ספק, יש להחמיר מספק, כמו שנראה מתוך דברי השיירי כנסת הגדולה, שיש להחמיר בענין צירוף, כי יש ספק. גם בערוך השולחן (סי' נה סכ"ד) כתב שכל מה שמועיל מראה פניו, הוא רק כשאינו נמצא ברשות נפרדת, אלא אחורי בית הכנסת, אך כשנמצא ברשות נפרדת, אינו מועיל.

ומתבאר לפי זה שלא ניתן לצרף למנין עשרה דרך מרפסות הבתים, כאשר חלקם עומדים במרפסת זו וחלקם עומדים במרפסת אחרת, ולדעת רוב הפוסקים האחרונים שהזכרנו יש איסור ברכה לבטלה.

עניית אמן על שמיעת ברכות במניני מרפסות

ואמנם ישנם מאחינו האשכנזים הסומכים על דברי המשנה ברורה, ומתפללים בצירוף עשרה מבני אשכנז דרך המרפסות והחצרות, אולם באמת השומע אותם, אף אם הוא מבני אשכנז, צריך הוא לחוש לדעת האליה רבא, הגר"א, משכנות יעקב וערוך השולחן, שאף הם היו פוסקים מבני אשכנז, ולדעתם זו ברכה לבטלה, ולכן כדאי שלא יצטרף עמהם, לחזרת הש"ץ וברכת כהנים וכיו"ב, כי אי אפשר להתעלם מדעת מרן השו"ע שקיבלנו הוראותיו, ואף הרמ"א לא חלק על דבריו, וגם בדעת המשנ"ב יש שכתבו שלדעתו הוא מסתפק בזה, (לא כפי הנראה בביאור הלכה). ומכל מקום אם שומע קדיש, רשאי לענות לקדיש וקדושה ושאר דברים שבקדושה ששומע מהם, אך לא על ספק ברכות לבטלה.

עדיפות התפילה בשידור-חי

ואשר על כן יש להשתדל להצטרף למנין של עשרה מתפללים הנמצאים ברשות אחת - המתקיים באישור ובהתאם להנחיות הרשויות - המועבר דרך הטלפון וכיו"ב בשידור-חי, כגון המנין

שאישרו לקיים בכותל המערבי, ובמערות המכפלה וכיו"ב, ויענה לקדיש וקדושה, ברכת כהנים, וברכות של קריאת התורה, ולכל דבר שבקדושה, ללא שום חשש. ויש לו מעלת המתפלל בשעה שהציבור מתפללים (ברכות ח"א), אם כי יש הסוברים שאינו ממש כמו תפילה בציבור שמתפללים יחדיו בבית הכנסת, אולם לכל הדעות אינו נחשב תפילה ביחיד אשר עליה מדקדקין בשמים ביותר, אלא נחשב תפילה בשעה שהציבור מתפלל, והיא מתקבלת עם תפילת הציבור.

ולכן הדר בשכנות לאחינו האשכנזים המקיימים מנין מהמרפסות, ויש לו אפשרות או להצטרף אליהם, או למנין עשרה המתפללים ברשות אחת (באישור הרשויות), המשודר דרך הטלפון וכיו"ב, עדיף יותר להצטרף למנין שדרך הטלפון, אשר לכל הדעות נחשב בשעה שהציבור מתפללים, משא"כ במנין דרך המרפסות, שלדעת רוב הפוסקים, ובראשם מרן השו"ע, נחשב הדבר לתפילה ביחיד ממש. ולכן גם לאחינו האשכנזים יותר נכון להצטרף למנין דרך הטלפון.

ובשבת קודש, יש לברר ולפרסם קודם השבת מתי מתחילים תפילת העמידה במניינים הנ"ל המאושרים, ולהשתדל בבית להתחיל באותה שעה בדיוק, על מנת שיחשב "בשעה שהציבור מתפללים".

זהירות משיחה בטילה

וכשמצטרף למנין דרך הטלפון, לכתחילה יזהר מלדבר דברים בטלים בשעת חזרת הש"ץ וכדו', שלדעת כמה פוסקים נחשב לתפילה בציבור ממש, ומבואר בשו"ע (סי' קכד ס"ז) שאין לדבר דברים בטלים בעת חזרת הש"ץ, ומי שמדבר גוערים בו. ואם מתאחר מלהצטרף, ידלג להתחיל איתם הלחש, ולא יסמוך להתחיל עם החזרה, שיש לחוש למ"ד שאינו נחשב בציבור ממש. וכמו כן אף אותם המתפללים דרך המרפסות, יש ליזהר בכך, כיון

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק לג

שסוף סוף דעת הפרי חדש והפרי מגדים ומטה יוסף שזו תפילה בציבור.

הצטרפות למנין בחדר מדרגות

כמו כן לענין צירוף מנינים בחדרי מדרגות בבניי קומות, העשויות ללא צורת הפתח וללא מחיצות בין הקומות, יש לעמוד בפרץ ולגדור גדר שלא לקיים מניינים, שמלבד שיש אומרים שגם בזה לא מהני, מאחר שגבוהים זה משה וחולקים רשות לעצמן, זאת ועוד, שבמקומות רבים הסכנה מצויה ובהכרח ימשך מזה תערובת הבריות באופן המנוגד לשמירה הנדרשת כנגד התפשטות המחלה, וכמאמר הנביא (ישעיה כו ו) "לך עמי בֹא בחדריך וסגור דלתיך בערך, חבי כמעט רגע עד יעבור זעם". ורק באופן שיקבלו אישור מן הרשויות, יש להקל בזה לענין צירוף למנין עשרה לקריאת התורה וכו'.

אמירת "אבינו מלכינו" ביחיד

גם כאשר מתפלל אדם בביתו ביחידות, כפי שנגזר עלינו עתה - "אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם" (ברכות ג ע"א) - יש לומר 'אבינו מלכינו' אף כשמתפלל ביחיד, ובעיקר יכוין טוב, ובקול בכי, באמירת "אבינו מלכינו, מנע מגיפה מנחלתך". וכל שכן באותם מניינים ציבוריים המתקיימים באישור. (ויש לומר גם פסקת "חטאנו לפניך", אע"פ שבחודש ניסן אין אומרים וידוי).

חובת הציבור בקריאת התורה

לענין קריאת התורה, מכיון שהיא חובת צבור ולא חובת יחיד, כקריאת פרשת זכור וכיו"ב, כמבואר ברמב"ן (מגילה ה ע"א) שכאשר הציבור מתאסף יש לו חובת קריאת התורה, אך על כל אחד ואחד שנמצא לבדו אין חובה לקרוא. ויש לסמוך בזה על הפוסקים שסוברים שאינו נחשב "בציבור ממש" רק בשעה שהציבור מתפללים.

לד עיין ה'קורונה' בהלכה יצחק

"והסירותי מחלה מקרבך"

יהי רצון שהקב"ה יחוס וירחם על עם ישראל ועל כל יושבי תבל, ויסיר מעלינו את המגיפה הזאת, ונזכה לחוג את הפסח כהלכתו, ולאכול מן הזבחים ומן הפסחים, בביאת משיח צדקינו, בבנין בית מקדשינו ותפארינו, שכל עם ישראל יעלו לציון ברינה ונזכה לקיבוץ גלויות במהרה בימינו אמן ואמן.

תוכנת ה'זום' ביום-טוב

מה היה טעם המתירים הדלקת חשמל ביו"ט? | כיצד דחו הפוסקים את טענתם? | האם אש מסתתרת בגפרית שבראש הגפרורים? | באילו מקרים ניתן להתיר השימוש בתוכנת ה'זום'? | וגם: כיצד נקבל חוסן נפשי לצלוח את משבר הנגיף?

שאלה: בשנה זו, אשר בהתאם להנחיות הרשויות לערוך את ליל-הסדר איש איש בביתו, בכללם גם זקנים אשר ישוהו בליל-הסדר בביתם לבדם, ויש שרצו להתיר להשתמש בתוכנת 'זום', בה ניתן לראות איש את רעהו מרחוק. האם אכן מותר להפעילה מערב יום-טוב ולהשתמש בה ביו"ט?

איסור הדלקת חשמל ביום-טוב

תשובה: ראשית, מה שרצו להתיר עפ"י רבני המערב שהתירו הדלקת חשמל ביום-טוב, יש לדעת כי אין כל קשר לשאלתינו העוסקת בעיקר מצד פיקוח-נפש, או אפילו ספק פיקוח-נפש, כפי שיבואר. אך לבוא ולתלות ברבני המערב, או כל עדה שהיא, אין כל קשר.

יש לדעת שהדלקת חשמל ביום-טוב, אם זה מאוורר, מזגן, נורה חשמלית וכל כיו"ב, אסור ביו"ט, וכך דעת כל הפוסקים בזמנינו. והוא על פי המבואר במשנה (ביצה לג ע"א): אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן הרעפים ולא מן המים. ובגמרא (לז ע"א): מאי טעמא, משום דקא מוליד ביו"ט. ופ"י רש"י (שם כג ע"א) שהמוליד דבר חדש - קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה ואסור מדרבנן. וכן פסקו הרמב"ם (פ"ד מהלכות יו"ט ה"א) ומרן בשולחן ערוך (סי' תקב ס"א). ולפי זה נראה שיש לאסור הדלקת מנורת חשמל, שהרי על ידי הנעת או לחיצת הכפתור נפגשים שני החוטים של החשמל, החיובי והשלילי, ובכך הוא מוליד אש ביום טוב.

טעם הפוסקים שהתירו הדלקת חשמל ביו"ט

לפני כמאה וחמישים שנה נשאל הג"ר רבי אהרן בן שמעון - אב"ד במצרים - בשו"ת ומצור דבש (סי' י) וכתב להתיר להדליק החשמל ביו"ט, וטענתו כיון שהאור מכונס בתוך חוטי החשמל, והאש אשר בתוכם מצויה היא ומוכנת, ואין בזה משום מוליד אש כלל. וכן כתב בזמנו גם בשו"ת אבן יקרה (ח"ג סי' קסח) להתיר להדליק אור החשמל ביו"ט, משום שהוא כמדליק מאש המצויה כבר בתחנת החשמל, והוא רק מעבירה אל נורת החשמל שבביתו, ואינו מוליד אש.

גם הראשון לציון הגאון רבי בן-ציון מאיר חי עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"א סי' יט) כתב שאין זה אלא כמבעיר מאש מצויה שהיא נמצאת בחוטים הדקים, ונגלית בהסרת המעצור. והיינו דס"ל שאור החשמל נמצא בחוטים החשמליים, ואש מצויה היא, ואין כאן הולדת אור. גם בשו"ת קרית חנה דוד (ח"ב סי' נו) כתב שאין לאסור להדליק החשמל ביו"ט משום איסור מוליד, שאין הדלקת החשמל חשובה אלא כמסיר המסך המבדיל בינו ובין האש, וכל מה שצריך להבערתו הכל נעשה יפה בבית החרושת, ונמשך בחוטים לבתים.

גם הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בעל ערוך השולחן (בתשובה שנדפסה בקובץ בית ועד לחכמים, חוברת א', ניו יורק, תרס"ג) כתב להתיר הדלקת אור החשמל ביו"ט. ומטעם אחר, מפני שאין זה אלא גרמא, וכבר דרשו בגמרא (שבת קכ ע"ב) על הפסוק (שמות כ' י) 'לא תעשה כל מלאכה' - "עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי", ואף כאן אינו אלא כמקרב האור ע"י פגישת שני כוחות הנגדיים, החיובי והשלילי, ואז יוצא האור לפועל. גם בקונ' מאור החשמל (להרה"ג ר"י רוזנברג ז"ל) כתב להתיר מטעם שדחיקת הכפתור הוא גרם הבערה, ואינו דומה לאותם שנזכרו במשנה (ביצה שם), ומכל מקום בשבת חייב.

חסרון הידיעה שגרם לטעות

ואמנם רואים שאין היתר החשמל ביו"ט שיין לרבני המערב או לרבני המזרח, וכי ישנם גם מרבני האשכנזים שהתירו, מטעמים הם. אולם באמת רוב הפוסקים בדורות האחרונים כתבו בתקיפות לאסור, ושהטעו אותם בהסבר הדברים על החשמל. כי מה קשור שיש אש בחברת החשמל?! הרי זו ממש אש חדשה, ובחוטאים עצמם אין שום אש, אלא כח של זרם בעלמא וזרם זה יכול לגרום להדליק נורת חשמל, מאוורר, או מיקרוגל המעביר גלים קצרים אלקטרו-מגנטיים. ולא היתה שם אש שזה עתה נתגלתה, אלא ברור שיש כאן אש חדשה שהוא מדליק. האש אינה עוברת מהחברה לבתים, רק הזרם עובר, ועל ידי מגע מחודש של החיובי והשלילי נוצר שוב אש חדשה, ואין זה המשיך של האש מחברת החשמל.

גם מה שטענו להתיר מצד שזה בדרך 'גרמא', אינו נכון, כי כל דבר שדרכו בכך וזה קבוע, אין שיין לומר בו גרמא. וזו סברא פשוטה. והדלקת החשמל ע"י לחיצה על הכפתור, שבכך מחבר או מנתק את החיובי והשלילי, היא דרך מלאכה זו בקביעות, ואין זה דרך גרמא השיין רק בדבר שמשנה מדרך רגילות עשיית המלאכה בידיים.

להקת הפוסקים שאסרו בתוקף הדלקת חשמל ביו"ט

וכן אסר בפשיטות הגאון הרוגוצ'ובי בשו"ת צפנת פענח (סי' רעג), ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' סד), שו"ת בית יצחק (ח"א יו"ד סי' ק"כ, ח"ב יו"ד סי' ל"א), שו"ת קרן לדוד (סי' קמ"ד), הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי - גאב"ד וילנא - בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' ס), הגאון רבי איסר זלמן מלצר (בהסכמתו לשו"ת חלקת יעקב ח"א), שו"ת לבושי מרדכי (תנינא סי' צא, תליתאה או"ח סי' כה), שו"ת ישכיל עבדי (ח"ד סי' כז), הגרש"ז אויערבאך בספרו מאורי אש (ועי' שש"כ עמ' ע), שו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סא אות יד), וכן בס' החשמל לאור ההלכה (עמ' קלח).

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כ"ז) האריך בדברים של טעם לדחות דברי הרב ומצור דבש הנ"ל, והסביר כי מה שטען שתולדת האור הזה נמצא כבר בתוך חוטי המתכת, אינו נכון, אלא שבחוטים הללו נמצא רק הזרם האלקטרי, וכנ"ל. גם בשו"ת חלקת יעקב (סי' נא) כתב כי באמת אין שם אש מצויה כלל, אלא רק זרם, ושכן פסק לאסור מהרי"ל צירלסון בשו"ת לב יהודה (סי' יז). גם בשו"ת חזון נחום (ס"ס ל) שהביא בשם הגאון רבי מאיר אריק (בעל מנחת פתים) שכתב לאסור, ושכל הרבנים הגדולים שנועדו עמו בווינה, הסכימו פה אחד לאסור, ושאין היתר בדבר. וכן כתב בשו"ת יגל יעקב (או"ח סי' סה).

גם בשו"ת אורח משפט - להרא"ה קוק (או"ח סי' ע) כתב שאינו מסכים לדעה שזה נחשב כגרמא, אלא הוא כמוליד אש גמור ביו"ט, כמוציא אש מן האבנים. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי (פרומר, ח"ב סי' ל), ובשו"ת משיב שלום - להגאון רבי שלום יוסף פייגנבוים (סי' רנט).

הצתת אש על ידי גפרורים

סוף דבר, שאלו שחשבו להתיר הדלקת החשמל ביו"ט, אינו אלא משום חסרון ידיעה טכנית בענין החשמל, במחילה מכבוד תורתם. והמעין היטב ישפוט בצדק, שהעיקר לאסור להדליק חשמל ביו"ט. והוא הדין שאסור להבעיר אש ביו"ט על ידי הצתת גפרורים, משום מוליד אש ביו"ט. ולא כמי שטענו להתיר מכיון שחומר האש טמון בגפרית, ועל ידי החיכוך הוא מוציא פקדונו ממנו, והשלהבת עולה מאליה ואין משום מוליד ביו"ט, אלא כדעת רוב הפוסקים שאסרו.

ומכאן יש להשיב על מה שכתב בשו"ת שמש ומגן (ח"ב או"ח ס"ס) שאפשר לסמוך על דעת המקילים להדליק אור החשמל ביו"ט. אולם במחכ"ת, טכנאי החשמל במרוקו הטעוהו והאמין לדבריהם. וברור שכל גדולי הדורות, מכל העדות, כולם כתבו שאסור להדליק חשמל ביו"ט, וחלילה להקל בדבר שכולם סמכו ידיהם לאסור.

עין ה'קורונה' בהלכה ייצחק לט

השימוש בתוכנת ה'זום' ביום-טוב

ומעתה נבוא לשאלתינו, להפעיל מערב יום טוב את ה'זום', שיראו את בני משפחתם מרחוק. יש לדעת כי השימוש בתוכנה זו היא כמו שיחה בטלפון, ויש בו איסור חשמל בשבת, שמגביר את תעבורת הנתונים ואת רוחב הפס באינטר'. ואמנם מבואר בגמרא (שבת יח ע"א): "פותקין מים לגינה ערב שבת עם חשיכה, ומתמלאת והולכת כל היום כלו". ונחלקו רבה ורב יוסף, אם יש לחוש לזילותא דשבת, בשמיעת רעש המים הטוחנים חטים ומשקים הגינה בשבת. ומרן השו"ע (סי' רנב) פסק להקל. ועל סמך זה כתב מרן זצ"ל בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' יח) להתיר להפעיל מכונת כביסה אוטומטית בערב שבת לפני שקיעת החמה, והיא מכבסת והולכת מאליה בשבת.

אלא שכל זה מדובר כאשר עושה פעולה מערב שבת וממשיכה מאליה בשבת. אך בתוכנת ה'זום' שבשבת עצמה הוא מדבר לעבר המסך, הרי הוא עושה פעולות חשמל שונות בשבת, הגברה והגדלה וכדו', וזה אסור, וכפי שכתב מרן בשו"ע (סי' תקכב ס"ב): אין יוצאין בכסא [לרשות הרבים], אחד האיש ואחד האשה, ואיש שהיו רבים צריכים לו, מותר, ומוציאין אותו על הכתף אפילו באפריון. ומבואר שם בבית יוסף שטעם האיסור הוא משום זילותא דשבת.

ובאמת אין זה נסתר ממה שכתב מרן (הל' שבת הנ"ל) שפותקין מים לגינה מערב שבת, כי שם מדובר שפותח מערב שבת, ובשבת עצמה אינו עושה מאומה. אך כאן מדובר שיוצאים בעיצומו של יו"ט בכסא לרשות הרבים. ומבואר שיש חילוק בין דבר הנעשה רק מערב שבת, לבין דבר הנעשה בשבת ויו"ט עצמו. ובשימוש בתוכנת ה'זום' הרי הוא עושה פעולות שונות אף ביו"ט עצמו.

פיקוח-נפש בלבד!

אלא שכאן השאלה היא אחרת, האם יש כאן ספק פיקוח-נפש או לא, ויש להיוועץ ברופא המשפחה, שכן פעמים מדובר באנשים

זקנים, ובפרט בחו"ל שבשנה זו יו"ט א' של פסח, ויו"ט שני של גלויות, סמוכים לשבת מיד לאחריהם, וזקנים השוהים במשך שלושה ימים לבדם, יתכן חשש לסכנה, שמא יארע להם דבר ח"ו, וכשרואה דרך תוכנה זו, יוכל מיד להזעיק כוחות רפואה. ועל כן יש להיוועץ ברופא, ובמידה ויוכל להגיע אפילו לספק פיקוח נפש, בודאי שיש להקל בשימוש זה, ואין צריך להגיע לרבני מערב או רבני מזרח, כי הלכה פשוטה היא. "וחי בהם" - ולא שימות בהם. תורתנו תורת חיים היא, ואף במקום ספק פיקוח נפש מותרים. אך צריכים הדברים להיות מוכרעים מתוך אחריות ושיקול דעת, ולא בכל דבר "מותרים לכם, מותרים לכם"... אלא לבדוק כל דבר לגופו, ואם אכן הרופא אומר שאין אפילו שום ספק פיקוח-נפש, אין להתיר הדבר ביו"ט.

חיזוק האמונה והביטחון בבורא העולם

נסיים בדברי חיזוק לכל החולים, לכל השוהים בבידוד, ולכל עם ישראל. בתקופה זו אנו צריכים הרבה חיזוק, באמונה ובביטחון בהקב"ה. וכבר הזכרנו את דברי ה'בן איש חי' בספרו בן יהוידע (בבא קמא ס ע"א) שכאשר יש מגיפת חולי-רע, חלקם מתים מהרשות שניתנה למשחית, וישנם שמתים אף שלא לו רשות לפגוע בהם, והוא מחמת הפחד והבעתה שהיתה להם בשל החולי הזה בעיר. צריכים להיות חזקים בימים אלו בביטחון בהקב"ה, לדעת שהכל מאתו יתברך. "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז ע"ב). כל מה שעושה לנו הקב"ה הוא לטובה. לבטוח ברחמינו ובחסדיו המרובים. יש להיות שמחים, להשתדל כמה שאפשר, לשיר ולשמוח, ולהתגבר על הנסיון שיש לנו.

ולתחזק בתורה, להתחזק במידות, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו. כל אחד יעשה חשבון-נפש על מה הגיעה לנו הצרה הזאת. איזה כאב לראות את כל בתי הכנסת סגורים! בערב שבת עמדתי על יד החלון וראיתי את בתי הכנסת סגורים. הכל "חושך יכסה ארץ" (ישעיה ס ב), בכל העולם כולו. מתי היה דבר כזה בעם ישראל

עין ה'קורונה' בהלכה ייצחק מא

בהיסטוריה שלנו?! וצער גדול יש לנו מכך. אבל נתחזק, בביטחון בהקב"ה, בתורה ובמצוות. כל אחד יקבל על עצמו קבלות טובות. לא לפלאפונים בתפילה, אין פלאפונים לא-כשרים. להתחזק בלימוד התורה ברציפות, מבלי לשוחח דברים בטלים. אין הפסקות באמצע הלימוד. כל אחד יתחזק בקביעות עתים לתורה.

"מנע מגיפה מנחלתך!"

ובזכות זה ישלח לנו הקב"ה בשורות טובות. "אבינו מלכינו, מנע מגיפה מנחלתך". שהקב"ה יסיר מעמנו את הצער הגדול הזה, ונזכה לגאולה שלימה, ובמהרה יבוא משיח צדקינו, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל (ר"ה יא ע"א), ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ישועות ונחמות, אמן ואמן.

יום ו' עש"ק פר' שמיני, כ"ג ניסן תש"פ

שירה וזמרה בימי העומר

אלו שירים נאסרו לאחר חורבן בית-המקדש? | האם שירות ותשבחות להקב"ה בכלל גזירת האיסור? | האם מותר לשמוע שירים וואקאליים ופרקי חזנות מוקלטים בימי ספירת העומר? | ולמי ניתן להקל קולות מיוחדות בתקופת נגיף ה'קורונה'?

שאלה: בימים אלו, ימי ספירת העומר, אשר הרבה סגורים בבתם, וישנם השוהים בבידוד, וישנם אף החולים ל"ע בנגיף ה'קורונה', והרבה נמצאים בצער שגלו מבתי כנסיות ובתי מדרשות, והכל סגור ומסוגר. האם ניתן להקל לשמוע מוזיקה בימים אלו, בכדי להפיג את המתח והדיכאון?

גזירת איסור שמיעת נגינות לאחר החורבן

תשובה: במשנה (סוטה מח ע"א) שנינו: "משבטלה סנהדרין - בטל השיר בבתי משתאות, שנאמר (ישעיה כט א) "בשיר לא ישתו יין". ובגמרא הביאו סמך לזה מהפסוק (איכה ה יד): "זקנים משער שבתו, בחורים מנגינתם". ובתלמוד ירושלמי (סוטה שם): "אמר רב חסדא, בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהם ולא היו אומרים בשיר דברי נבלה, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהם, הם אומרים דברי נבלה בשיר".

ובגמרא (גיטין ז ע"א) שלחו לו למר עוקבא בר חמא, זמר - מנין לנו שאסור? שלח להם, שנאמר (הושע ט א) "אַל תשמח ישראל אֶל גִּיל כַּעֲמִים". ובגמרא מבואר הטעם שלא שלח להם ראייה מהפסוק "בשיר לא ישתו יין", משום שמפסוק זה אין ללמוד אלא שיר של כלי-נגינה, לפיכך הביא להם ראייה מהפסוק "אַל תשמח ישראל אֶל גִּיל כַּעֲמִים", לאסור אפילו שירה בפה. נמצינו למדים מדברי הגמרא, שאחרי החורבן גם שירה בפה לכאורה אסורה.

שירות ותשבחות להקב"ה

אולם יש מהראשונים שמסבירים את הגמרא שדוקא כששותים יין ומשתכרים, בזה אסור. ועוד, שדוקא שירים בעלמא, אבל שירות ותשבחות להקב"ה גם ביין מותר. וכך משמע מדברי הרמב"ם (הל' תעניות פ"ה ה"ד): משחרב בית המקדש גזרו חז"ל שלא לנגן בכלי שיר ובכל מיני כלי זמר, וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהם ואסור לשומעם מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי שירות ותשבחות להשי"ת אפילו על היין.

גם הרי"ף (בהלכות, ר"פ אין עומדין) כתב שמה שאסרו זמר בפה, היינו כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו, וכגון לשבחו על תוארו, אבל דברי שירות ותשבחות להשי"ת, וזכרון חסדי הקב"ה, אין אדם מישראל נמנע מהם, ומנהג כל ישראל לאומרם בבתי חתנים ובבתי משתאות, בקול נגינות ובקול שמחה, ולא ראינו מעולם מי שמיחה על זה. וכך כתבו עוד כמה ראשונים, כמו בספר האשכול (עמ' כג) בשם רבינו האי גאון, רבינו מאיר המעילי בספר המאורות (ברכות לא ע"א), הרמב"ן בספר תורת האדם (סוף ענין אבלות ישנה, דף פט), הרא"ה (ברכות עמ' פד), הר"ן והריטב"א (גיטין שם), ורבינו ירוחם (דף קפו ע"ג).

והמאירי (גיטין ז ע"א) כתב שכל מיני זמר העשויים לנגן בהם לשמחת הוללות, ואין בהם כוונה לשבח את הבורא יתברך, או לצד מצוה, אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה, אסור לשומעם ולהשתעשע בהם, בין שנעשה הזמר בכלי שיר בין בשירה בעל פה, ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה להשי"ת, כגון פיוטים ומזמורים, מותר אפילו בבית חתנים ומשתאות, שכל שאין בו פריצות מותר, ואף המקראות שהביאו מלמדים שלא נאסר אלא כשעושים כן דרך פריצות וקלות ראש, והוא שאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, כלומר כמנהג העמים, שכל אלו דרך פריצות והוללות הם. וכיו"ב כתב רבינו האי גאון בתשובות הגאונים (הרכבי, סי' ס).

ואמנם הארחות חיים (הל' תשעה באב סי' יד) כתב, ששיר עם כלי נגינה לעולם אסור בכל מקום ואפילו בשירות ותשבחות להשם יתברך, ואיסור זה מדברי קבלה, שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. מ"מ מדברי המאירי מוכח שאף בכלי נגינה יש להקל כל שאין בו חשש פריצות והוללות אלא שירי קודש. וכן המנהג להקל.

הקולא במנהג איסור שמיעת כלי זמר

וכן פסק בשו"ת כפי אהרן (סי' נב) שנוהגים להקל לנגן בכלי שיר וסומכים על דברי הטור והרמ"א (סי' תקס) שלא גזרו חכמים אלא רק במשתה יין, או למי שרגיל בכך, כדרך המלכים. ובשו"ת חלקת יעקב (סי' סב אות ב) הוסיף שיש סברא גדולה להתיר שמיעת כלי נגינה דרך רדיו ורשם-קול, הואיל ובשעה שגזרו חז"ל לאסור הזמר, לא היו כלים אלו בעולם, ולא חלה עליהם גזירת חז"ל. ועכ"פ ברדיו ורשם-קול שאין המנגנים נראים לשומעים, והקול נשמע ממרחקים, נחשב כפנים חדשות, ואין זה בכלל גזירת חז"ל.

האיסור המיוחד בימי ספירת-העומר

כל זה מדובר על שאר ימות השנה, שאף לאחר החורבן מקילים בשמיעת כלי שיר, ומכל שכן בהקלטת שירים שיש בהם שירות ותשבחות להקב"ה. אבל בימי ספירת העומר, ידוע שכבר נהגו כל עם ישראל בימי העומר, עד ל"ג בעומר, שלא לשמוע בהם שירים המלווים עם כלי נגינה, או שמיעת כלי שיר מטייפ, אפילו שירות ותשבחות להשי"ת עם כלי שיר אסור, וכפי שאסרו בהם חז"ל כמה ענינים של שמחה בימי הספירה, כמו עריכת נישואין, שבתקופה זו שמפסח ועד פרוס עצרת, מתו תלמידי רבי עקיבא במגיפה (יבמות סב ע"ב), ואין זו תקופה המתאימה לשמחה.

שורש האיסור

בשו"ע לא מבואר לאסור לשמוע כלי שיר בימים אלה, והראשון שדיבר בזה, הוא המגן אברהם (ריש סימן תצג) שכתב שלעשות

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק מה

ריקודים ומחולות של רשות נהגו לאסור בימי הספירה, ואף מי שעשה שידוכים אסור לעשות ריקודים ומחולות. וכן כתבו הפרי מגדים והמחצית השקל. ומזה למדו הפוסקים בדורות האחרונים שהמנהג להמנע גם משמיעת שירה בכלי זמר בלא ריקודים ומחולות, כיון שיכולים להביא לידי ריקודים ומחולות, ומביאים לידי שמחה.

וכן כתב בערוך השולחן (סי' תצג ס"ב), וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח סי' קסו, ח"ג סי' פז, ח"ד סי' כא, ח"ה או"ח סי' סז וסי' קלז, יו"ד ח"ב סי' קלז), והגר"י וייס בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קיא), והגר"י וולדנברג בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' לג), וגאב"ד אונגוואר בשו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' קפח), והגר"ש ואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' נז, ח"ו סי' סט, ח"ח סי' קכב, ח"א סי' קכה), ובספריו של מרן זצ"ל (שו"ת יחווה דעת ח"א סי' מה, ח"ו סי' לד, הליכות עולם ח"ב עמ' קלט, חזון עובדיה יו"ט עמ' רנח).

תוקפו של האיסור

ובאמת כבר רמז לכך בספר תשובות ופסקים (מקיצי נרדמים, סי' סט) בשם רב שרירא גאון, דגזרו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת, ושלא לעשות כסות חדשה עד חג השבועות.

וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספר מועד לכל חי (סי' ו אות יא) שצריך למנות גבאים שיסובבו בעיר שיקנסו ולא יניחו שמיעת שירה בכלי שיר וריקודים ומחולות. וכן בשו"ת מנחת יצחק (שם) האריך בזה שמלבד המנהג הברור לאסור, וגדול כח מנהג כל ישראל, נראה שהוא מפורש בפוסקים.

שמיעת הקלטת שירה וואקאלית

ומכל מקום שירה בפה כשהיא דרך הודאה להשי"ת, בלי כלי נגינה, מותרת אף בימים אלה, ולא מצינו שנמנעים מכך גם בימי בין המצרים, וכ"ש בימי הספירה. ומכל שכן שמותר להשמיע נעימה

בתפילה, או בשעה שעוסק בתורה, וכל שכן בשבתות שבתוך ימי הספירה, או שבתוך ימי בין המצרים, שבכל אלו שירה בפה בודאי מותר ואין להחמיר בזה כלל. וכל האיסור הוא דוקא על שירה בכלי-שיר, המביאים לידי ריקודים ומחולות.

ובשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו ס"י לג) החמיר יותר לאסור בימי הספירה אף בשמיעת הקלטת שירה בפה, וכן מובא בקובץ הלכות מפסקי הגרי"ש אלישיב. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח ס"י קכז), שאפילו הקלטה של שירה בפה, הרי היא ככלי שיר, ואסור לשומעם בימי העומר. ודייק כן מלשון הרמב"ם (הל' תענית פ"ה הי"ד) שכתב "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר, וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן", שבא לרבות כל דבר שישמיע קול של שיר, אפילו אינו כלי נגינה.

ולכן מה שמצוי כיום הקלטות שירה וואקאלית, שהיא הקלטת שירה בפה בדומה לכלי שיר, אם אכן שירים אלו מביאים לידי ריקודים ומחולות ממשי, הרי הם ככלי שיר ואסור, דאף ששירה בפה מעולם לא נאסרה, מכל מקום זיל בתר טעמא שלא יבוא לידי ריקודים ומחולות. אולם ישנם שירים וואקאליים שאינם מביאים לידי ריקודים ומחולות, נראה שאין לאסור לשומעם בימי העומר.

שמיעת פרקי חזנות

בספר הליכות שלמה (עמ' שסא ותיב) מובא בשם הגרש"ז איערבאך ששמיעת פרקי חזנות ונגינות 'קלאסיות' וכיו"ב, יש להתיר כשיש סיבה לכך, שכן השירה שנוהגים בה איסור בימי 'בין-המצרים' אינה אלא מסוג השירים המעוררים לריקוד. ובשם הגרי"ש אלישיב והגר"מ הלבירשטאם והגר"ח קניבסקי הביאו (קונ' וספרתם לכם עמ' ח) שאין ראוי לשמוע חזנות. ולכן המחמיר תבוא עלייך ברכה, אך מעיקר הדין מותר.

קולות מיוחדות לתקופת נגיף ה'קורונה'

אמנם כל זה בשאר שנים, אולם בשנה זו, שבני אדם נמצאים בבתים בלי לצאת עקב המגיפה, ושרויים במתח וצער, יש להקל להם לשמוע שירים הנ"ל.

ולמי ששוהה בבידוד וקשה לו מאוד להשאר בחדר לבדו, ואם ישמע שירים יקל עליו הדבר להוציא מוצער ודיכאון, יש להקל לו לשמוע הקלטת שירים קצביים, אף שהם מלווים בכלי שיר. וכל שכן מי שחלה ממש במגיפה ל"ע, שאם יש צורך, שייטב לו על ידי שמיעת הקלטת שירים קצביים, ויקל עליו להוציא מוצער ודיכאון, ומוכח שדבר זה מועיל לרפואת החולה, יש להתיר לו לכתחילה לשמוע אף שירים בהקלטה מכלי שיר. לפי שאין זו שמיעה למטרת שמחה, אלא למטרת רפואה, ולא נהגו להחמיר אלא בנגינה במטרה של שמחה.

אך אין המדובר על כלי נגינה ממש, אלא שירים שהוקלטו ומושמעים על ידי טייפ, שיש לצרף את הסברא שהטייפ והקלטה לא היו בזמן המג"א, ולא היו בכלל הגזרה.

וכמו כן כשיש ילדים קטנים בבית, וקשה מאוד להעסיקם ולהרגיעם מהשעמום, מותר להשמיע להם כלי שיר מהקלטה, שירי ילדים וכדומה, כדי להעסיקם. אבל סתם אדם בריא, אין לפרוץ גדר ולהקל ראש בשמיעת כלי שיר, ואפילו בהקלטה, בימים אלו, עד ליל ל"ג בעומר, אלא רק שירה וואקאלית, ושירים שאינם מביאים לידי ריקודים.

הקב"ה יעזור ויסיר המגיפה מעל עמו ישראל בכל מקום שהם, וישלח רפואה שלימה לכל החולים, ויאמר די לצרותינו, ונזכה לגאולה שלימה. תזכו לשנים רבות, נעימות וטובות, אמן ואמן.

יום ר' עשיק פרי תוריע-מצורע, ל' ניסן תש"פ

התפילה והקריאה במרחב הפתוח

כיצד יש לנהוג בקריאת התורה בהתאם להנחיות הרשויות? | האם יש להשלים את כל הפרשיות שלא קראו? | האם לומר ברכת 'מעין שבע' שלא בבית-הכנסת? | מי שלא הסתפר לפני חג הפסח, האם מותר להסתפר בימי ספירת העומר?

שאלה: לאור הקלות הרשויות מההגבלות שהוטלו בעקבות נגיף ה'קורונה', בקיום תפילה בציבור, בהתאם להנחיות, האם וכיצד להשלים קריאת הפרשיות שהחסירו? וכן מי שלא הסתפר לפני חג הפסח בשל ההגבלות, האם רשאי להסתפר בימים אלו, ימי ספירת העומר?

תספורת הראש למי שלא הסתפר לפני חג הפסח

תשובה: מי שלא הספיק להסתפר לפני חג הפסח מחמת הקשיים שנגרמו ממגיפת ה'קורונה', ושערו מגודל ויש לו צער, אם כי בדרך כלל מנהגינו להחמיר בדבר, כדעת מרן בשולחן ערוך (סי' תצג ס"ג), בשנה זו יכול להקל ולהסתפר כשיתאפשר לו להסתפר על פי הוראות משרד הבריאות.

מקור הדבר על פי דברי מרן בשו"ע (סי' תקלא ס"ב) שכתב שאם היה חולה ולכן לא הסתפר, ונתרפא בימי חול המועד, אסור לו להסתפר במועד. וכתב עוד (שם ס"ג), שהיוצא מבית האסורים בחול המועד, מותר לו להסתפר. ונאמרו בזה כמה טעמים לחלק בין האונסין.

במשנה ברורה (סק"ה) הביא ביאור הריטב"א, שיש לחלק בין אונס המפורסם וידוע לרבים, כמו בית האסורים, שהכל יודעים שאינו יכול להסתפר שם, לבין חולה שלא כולם יודעים שהחולי מונע ממנו מלהסתפר. ובשו"ת עמק המלך (סי' יז) ביאר שיש חילוק בין דבר שנמנע הימנו מחמת עצמו, לבין דבר שנמנע הימנו מחמת אחרים. וחולה שנתרפא העיכוב בא מצדו, ומניין יודעים שהיה

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק מט

הגילוח קודם המועד מזיק לו או לא. משא"כ בבית האסורים שהעיכוב היה מחמת אחרים, בזה התירו להסתפר.

ובפרט להמבואר בספר בתי כנסיות (סי' תקלא) בשם רבו כי אילו מרן הבית יוסף היה רואה דברי ההשלמה שפסק להתיר לחולה שנתרפא להסתפר בחול המועד, גם מרן היה פוסק לקולא, כיון דהוי מידי דרבנן. וכן כתב בשיטה לרבינו יחיאל מפאריש (עמ' ה) שכל אדם שחלה קודם הרגל, ואפילו חש בראשו בלבד בערב הרגל, מותר לו לגלח במועד, כי מפורסם הדבר.

הבידוד וההסגר

ועל כן בנידון דידן, בשנה זו יש לנו להקל - כששערו מגודל ויש לו צער - לפי שני הטעמים, כי גם האונס בא מצד אחרים, שכן רשויות הבריאות מנעו ממנו לצאת להסתפר, וגם הוא אונס מפורסם לכל, שהדבר ידוע שאנשים לא יכלו להסתפר בתקופה זו. ומכל שכן מי שהיה בבידוד לפני החג, ויצא מן הבידוד בחול המועד, ויש לו צער משערו המגודל, יש להתיר לו להסתפר בחול המועד, דחשיב אונס דמוכחא מילתא.

והוא הדין למי שנתרפא והשתחרר בימי הספירה, שמותר לו להסתפר בימי הספירה, שהרי כתבו הפרי מגדים (משב"ז סק"א) והביאור הלכה (סי' תצג ס"ב), שכל אותם המותרים להסתפר בחול המועד, הוא הדין בימי הספירה, כי לא יתכן שיהיו ימים אלו חמורים יותר מחול-המועד. ולכן כתב מרן זצ"ל בחזון עובדיה (אבלות ח"ב עמ' רצד, ח"ג עמ' קיג) לענין אבל שתמו ימי האבלות שלו בימי העומר והכביד עליו שער, שמותר לו להסתפר בימי הספירה.

לכבוד שבת וראש-חודש

וטוב שימתין ויסתפר ביום שישי הקרוב, שהוא גם ערב שבת וגם ראש חודש אייר, שהרבה פוסקים מתירים לכל אדם להסתפר ביום שישי כזה, כיון שיש בו שמחה יתירה לכבוד שבת ולכבוד

ראש חודש, (ובלאו הכי אין אנו חוששים לדברי ספר חסידים שכתב שאין להסתפר בר"ח).

גילוח וסידור הזקן

כל זה כאמור למי שלא יכל להסתפר לפני חג הפסח, כמו בשנה זו שאנו מקילים לענין תספורת הראש. אך לענין גילוח וסידור הזקן, שמסדרים בעצמם, קשה להקל בזה יותר מבשאר שנים, אלא אם כן היה ממש חולה שנפל למשכב. ואמנם בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרפז) הקיל להסתפר בכל חודש ניסן ובר"ח אייר. ויש שהקילו בגילוח הזקן בימי ספירת העומר בערב שבת בכל השנים (שו"ת ישכיל עבדי ח"ו סי' ה), ועיקר מנהג האיסור היה בתספורת הראש ולא בגילוח וסידור הזקן. אולם כבר פשט המנהג בקרב כל הירא וחרד דבר ה', שאין מתגלחים בימי העומר. וכיון שיכל לעשות כן לפני החג, אינו שונה משאר שנים.

מי שיש לו סיבה אישית מיוחדת, כגון לצורך פגישת אישים נכבדים, שרים ורוזנים וכיו"ב, ישאל שאלת חכם. וזכרוני לפני עשרות שנים כמה מקרים שבאו לפני מרן זצ"ל, והיה מקיל להם להתגלח ביום שישי, לכבוד שבת קודש. ורק מי שנהג כן בכל השנים על פי הוראת חכם אמיתי, אבל בסתם נהגו בני תורה ותלמידי חכמים להחמיר שלא לגלח את הזקן. ורק בתספורת הראש, כאשר יש לו צער בדבר ולא הסתפר מחמת אונס, יש יותר להקל.

ציאה בשבת לרשות-הרבים עם מסיכה

מותר לצאת בשבת לרשות הרבים כשהוא עטוי במסיכה וכיו"ב על פיו ואפו, ולא רק בארץ ישראל אשר ברוב ככל המקומות יש עירוב, אלא אף בחו"ל ובכל מקום שאין עירוב, מותר לצאת במסיכה לרשות הרבים. אך לא יתלה על פניו בלא לבישה, אלא רק בדרך לבוש, וכיון שהוא צמוד לפניו הוי כמלבוש.

ואמנם יש שחששו שמא יסיר את המסיכה וילטלה ד' אמות ברה"ר, וכמו שאסרו כיו"ב בתכשיט. אך אינו דומה, כי כאן בני אדם מקפידים שלא יסירו את המסיכה, ואין מה לחוש. וגם שאין לדמות ולגזור מדעתינו, וכמו שכתב הרא"ש (פ"ב דשבת), וכ"ש שבמקום פיקוח-נפש לא העמידו חכמים דבריהם. ובפרט שישנם ספיקות מהו רשות-הרבים, וברוב מקומות אינו ודאי רשות-הרבים, ולכן מותר לכתחילה, אפילו במקום שאין עירוב.

ברכת 'מעין שבע' שלא בבית-הכנסת

ברכת 'מעין שבע' בתפילת ערבית של שבת אין מברכים אלא בבית-הכנסת, מקום הקבוע לתפילה ברוב ימות השנה, ואין הדבר תלוי אם יש שם ספר-תורה. ואמנם דעת הרש"ש לומר ברכה זו בכל אופן, וכן הביא הבן איש חי (ש"ב פ' וירא אות י', שו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סי' כג), אולם זהו נגד מרן השולחן ערוך, שפסק (סי' רסח סי') שאין לומר ברכה זו אלא בבית-הכנסת. ואף ה'בן איש חי עצמו (שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד סי' ז, טז, חו"מ סי' ג ועוד) כתב שאפילו מאה אחרונים חולקים על מרן השו"ע, אין אנו שומעים להם, כי קיבלנו הוראות השו"ע, (אם כי במקומות רבים חלק על מרן השו"ע), ולדעת מרן השו"ע זו ברכה לבטלה, ומי יכנס לספק ברכה לבטלה, ולכן שב וא"ת עדיף.

ועל כן כל מניני התפילות המתקיימים במרחבים פתוחים ובחצרות, או בחצר בית הכנסת, ואפילו מוקפת בגדר, אין לברך בהם ברכת 'מעין שבע' בליל שבת כלל ועיקר, אף אם מתפללים שם בינתיים בקביעות בכל ימות השבוע. אולם מנינים המתקיימים בעיר העתיקה בירושלים, שבשל קדושתה הגדולה נהגו לומר ברכת מעין שבע בכל מקום שמתפללים, אך לא בירושלים החדשה וכל יתר המקומות.

עיקר התקנה היתה מפני המזיקים, ובאמת טעם זה אינו שייך בזמנינו, אלא שתקנה הראשונה נשארה במקומה ולא זזה. ואף

שבטל הטעם - לא בטל הדין, והוא דלא להוסיף עלה, אלא רק בבית הכנסת, מקום הקבוע לתפילה.

ורק המתפללים בעת הזו במקום פתוח, תחת כיפת השמים, שתיחמו אותו וסגרו אותו לכמה חודשים, ויחדוהו רק לתפילות, ואין עושים בו שום שימוש אחר בין בשעת התפילות בין שלא בשעת התפילות, יש לו דין של מקום קבוע לתפילה לזמן זה, ורשאים לומר בו ברכת מעין שבע, כפי שפסק בחזון עובדיה (שבת ח"א עמ' שעז-שעה) בשם מאורי אור. אך בשאר החצרות, אינם מקום קבוע לתפילה, ויש לחוש שלא לברך ברכה לבטלה.

הבאת ספר-תורה הביתה לקריאה

לענין קריאת התורה, הנכון הוא להביא את הספר-תורה למקום בו מתפללים, קודם התפילה, ולא בשעה שכבר הגיעו בסדר התפילה לקריאת התורה, כפי שכתב הרמ"א (סי' קלה ס"ד). ולכתחילה ילווהו עשרה אנשים, ואם אי אפשר או שלוקחים הספר-תורה ברכב, אין צריך עשרה.

סדרי ואופני קריאת התורה בהתאם להנחיות

לאור החיוב בשמירת הנפש - וכפי שכבר שמענו על מקרים נוראים ומזעזעים על אנשים שנפטרו - לכן יש לנהוג במשנה זהירות בשעת קריאת התורה שמצויה הסכנה ביותר, ויקפידו ביתר שאת על כיסוי האף והפה כראוי, גם העולה וגם הקורא.

ומחמת צעריכים לשמור על מרחק 2 מטר בין איש לרעהו, הדרך המובחרת ביותר להודיע קודם השבת לכל עולה את עלייתו, כדי שיכין ויקרא בעצמו ולא יעמוד אף אדם בתוך 2 מטר אליו, ובכך למנוע חשש סכנה בהתקרבות הקורא והעולה. ואם קשה לעולים להכין עליה שלימה, יוכלו ששה עולים לקרוא כל אחד שלושה פסוקים (ויכינו אותם קודם לכן, ויפסיקו במקום שאפשר להפסיק ע"פ ההלכה), וכל אחד יעמוד בנפרד ליד הס"ת במרחק 2 מטר

משאר המתפללים, ואח"כ הקורא יעלה שביעי ויקרא לבדו הכל עד סוף הפרשה, ואיש לא יעמוד לידו.

כאשר העולים לתורה לא יכולים לקרוא בעצמם, יכולים להוציא ב' ספרי תורה, והעולה ישתמש בס"ת א' והבעל-קורא בס"ת שני במרחק 2 מטר. ולכתחילה אנו לא מתירים לעשות כן, וצריך לקרוא מתוך אותו ספר-תורה, וגם מחמת כבוד הס"ת, אך בהתגברות המגיפה יש להקל בזה מכורח השעה. והמברך יקרא בלחש מתוך הספר שלידו, עם הש"ץ הקורא מהספר השני.

ואם לא מסתדר באחת מהדרכים הללו, הבעל-קורא יעלה לבדו לכל שבעת העליות, ויברך במקום השבעה העולים.

השלמת הציבור את הפרשיות שלא קראו

לאור המצב שהיה צריך להימנע מתפילה במנין בשבתות האחרונות, נחסר מסדר קריאת התורה כמה פרשיות, בעיקר פרשת צו ופרשת שמיני, וכעת לאחר שהתירו הרשויות לערוך מנינים במקום פתוח, והתאספו בשבת זו לקרוא בתורה, וכעת נעשו ציבור שלם, צריכים להשלים קריאת כל הפרשיות שהחסירו עד עתה, באופן שבעליית כהן יקראו כל פרשת צו ופרשת שמיני, וכן שלשה פסוקים ראשונים של פרשת תזריע, ולאחר מכן יעלו עוד ששה עולים עד סוף פרשת מצורע.

באור זרוע (הל' שבת סי' מה) כתב על מעשה שבשבת אחת לא קראו פרשת השבוע, שיש להשלימה בשבת שלאחריה ואחר כך לקרוא פרשת השבוע ושלא לדלג פרשה אחת מן התורה. ואף שקריאת התורה היא חובת ציבור ולא חובת יחיד, כמבואר ברמב"ן (מגילה ה ע"א), מכל מקום הרי משה רבינו תיקן שיקראו בתורה בכל שבת, ומבואר ברמב"ם (פי"ג מתפילה ה"א) שהמנהג לסיים בשנה אחת את כל התורה, וכאן רוב ככל הציבור החסירו פרשה אחת, ולכן הוי כחובת ציבור שצריכים להשלים את הקריאה הקודמת. וכתב האור זרוע שאף שיש כאן טורח ציבור, מ"מ צריכים לקיים תיקון חכמים.

בספר ברכות המים - להראש"ל מהרמ"י מיוחס - (או"ח סי' קלה) שכך היה מעשה בשבת פרשת בשלח שנת תקמ"ז, שירד שלג כבד מאד בירושלים, למעלה מקומת איש, ורוב ככל תושבי ירושלים לא יכלו ללכת לבית הכנסת, וכולם התפללו בביתם, מלבד בית הכנסת המקובלים 'בית א-ל', בשבת בשחרית, וכתב שבשבת שלאחריה, פרשת יתרו, ישלימו הפרשה הקודמת, בעליית כהן. וכן הסכים בשו"ת מקור ישראל (בורלא, סי' קה).

הפוסקים הרבים שהצריכו להשלים כל הפרשיות

ובאמת שדעת פוסקים רבים שצריכים להשלים כל הפרשיות שהחסירו. כך כתב האליה רבה (סי' קלה סק"ב) שמצא בגליון מרדכי קטן (ריש ברכות) שמימות משה רבינו נתקנה לקרות בפרשיות להשמיע לרבים, וכל שכן ששתי הפרשיות הדבוקות הם מחובות השבת, והוא הדין כשביטלו שניים או שלשה שבתות, יקראו פעם אחת כל הפרשיות שביטלו. וכן כתב הגאון מהר"י צמח על דברי המהריק"ש (בהגהות ערך לחם סי' קלה ס"ב) שכתב שלא נהגו כן בני מצרים, והשיג עליו שאין ראיה מבני מצרים, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

ובמ"ב (סי' קלה סק"ז) כתב שנראה דעת הגר"א שאין להשלים, ובתוספת מעשה רב (אות לד) כתב שכאשר יצא הגר"א מבית האסורים החמיר לעצמו להשלים הפרשיות שהחסיר. ובספר אורח נאמן (סי' קלה סק"ט) חלק על המ"ב בדעת הגר"א, וכתב שגם כאשר ביטלו ב' שבתות, יש להשלימם. וכן כתב בברכת אליהו (שם), וכן העלה מהר"י אלגאזי בס' אמת ליעקב (משפט כשנפל טעות בס"ת או' ב') שיש להשלים הפרשיות. וכן כתב בשו"ת בית דוד (סי' קו).

וכן כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' עא וח"ב סי' טז), וכן בספרו לדוד אמת סי' ט אות ב, טוב עין סי' יח אות מד) שאין לבטל שום פרשה מלקרותה בציבור. ושכן כתב מהר"י עייאש בספרו מטה יהודה (סי' רפב ס"ק יד). וכן בשו"ת שאל האיש (או"ח סי' י) בתשובת

עין ה'קורונה' בהלכה יצחק נה

רבי חיים משה אלישר, ושכן הורה אביו הראשון לציון היש"א ברכה. וכן כתב הגאון רבי יחיא צאלח בספרו שתילי זיתים (סק"ב), ובדבר משה (ח"א סי' נ).

וכן העלה בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' שלה), אחר שהוכיח דאינו דומה לתשלומי תפילה שמתפלל רק התפילה האחרונה שהחסיר, וחייב להשלים אפילו כמה פרשיות, וכתב ששמע מרבו החתם סופר שהגאון רבי נתן אדלר עשה הלכה למעשה, וקרא לבציבור והשלים כמה פרשיות. וכן כתב הגאון רבי חיים פלאג' בספר חיים (סי' יב ס"ב), וכן בערוך השולחן (סי' קלה ס"ו), דכיון שחובה היא להשלים מה שלא קראו, מה לי תרי ומה לי תלת, ואפילו אם לא קראו כמה שבתות, נראה שחובה להשלים. וכן כתב בכף החיים (שם סק"ה). וכן כתב בס' בני ציון (ליכטמן, סי' קלה ס"ג), וכן פסק בשולחן הטהור (ס"ג) והגאון המהרש"ם בדעת תורה (שם ס"ב).

מקור השלמת הפרשיות בדברי הראשונים

ולא אכחד שיש שפטרו מלהשלים את הפרשיות, המהריק"ש (בהגהות ערך לחם הנ"ל), ובמג"א (ס"ק ד) הביא בשם המהר"ם מינץ (סי' פה), שאם היו שניים מחוברים באותה השבת שבטלו, אין קורין בשבת הבאה שלשה, דלא מצינו לעולם שקורין שלשה, ודייק כן מלשון ספר האגודה (פ"ג דמגילה אות ל) בשם האור זרוע. וכן כתב בכנסת הגדולה (סי' רפב), וכן דעת השער אפרים (שער ז סל"ט) שלא חל חיוב קריאה אלא רק כאשר היו עשרה שנתקבצו ולא קראו בתורה. וכ"כ בבית מנוחה (דיני טעות ס"ת ס"ג-ד), ופתח הדביר (סי' קלה אות א).

אולם כבר כתבו האחרונים הנ"ל לדחות דבריהם וכי נראה שנעלמו מהם דברי האור זרוע והמרדכי בפנים, שמבואר בדבריהם שיש לקיים את התקנה והמנהג לסיים את כל התורה בשנה אחת, ועל טענתם שאין לעמוד על קיום המנהג במקום טורח ציבור של אריכות יתירה, הנראה מסתמא לא ראו דברי האור זרוע במקורם. ושאין לחוש לטורח ציבור הבא מן האריכות בעבור קיום מנהג זה,

וממילא צריך להשלים כל מה שחיסרו. וכיון שרוב הפוסקים כתבו לחייב להשלים את הפרשיות ע"פ דברי הראשונים, בודאי שכן עיקר להלכה, ואי אפשר שלא לחוש לדבריהם.

השלמת כל הפרשיות במקום חוס וצער

ועל כן יש להורות שאם הציבור שוהה במקום מוצל ונוח, ולכולם יש חומשים להאזין לקריאת התורה, יקראו את כל הפרשיות שחיסרו. ואם רוב הציבור כבר שמעו פרשת צו, ישלימו רק פרשת שמיני, אך אם לא שמעו גם פרשת צו, יעמוד הכהן ויקרא כל פרשת צו ופרשת שמיני, וכן שלשה פסוקים ראשונים של פרשת תזריע, ולאחר מכן יעלו עוד ששה עולים עד סוף פרשת מצורע. והאמנם טורח ציבור, אך זו תקנת משה רבינו לקרוא את כל התורה.

אך ציבור שמתפללים במקום שמזג האויר אינו נח, מצד חוס או קור המצויים, או סיבה אחרת שקשה לציבור שתהיה קריאת התורה ארוכה כל כך, וכגון שאין להם כסאות לישיבה, או שאין לציבור חומשים וכדו', או שנמצאים במרחב פתוח שקשה לשמוע את הבעל-קורא, ויש צער וטורח ציבור גדול לקרוא ג' או ד' פרשיות, באופן זה המקילין בזה לקרוא רק את פרשת השבוע, יכולים הם לסמוך על הפוסקים המקילים הנ"ל, מהר"ם מינץ ועוד. אך בלאו הכי, כאשר המקום מוצל ונוח, אין להקל.

[הנה כידוע שהיו מנינים בשבתות האחרונות שהתפללו בצבור, וקראו בתורה, וכגון במקום שהחולים התאספו, וכן במנינים שהתקיימו בכותל המערבי ומערת המכפלה, וחלק מהצבור הבריאם התפללו באותה שעה, בשעה שציבור החולים התפללו, יש אומרים שנכללו יחדיו בחיוב הקריאה, וכלולים ועומדים גם בקריאת הציבור במקומם אף שלא שמעו, וכמבואר בחזו"ע הנ"ל. וממילא לגבי קריאת התורה יהוו אותם מנינים כשליחי ציבור לכל בית ישראל.]

השלמת הפטרות הפרשיות

להפטרות הפרשיות אין תשלומין, ועל כן בשבת הקרובה (שבת ראש חודש אייר, פרשת תזריע-מצורע) יש להפטיר בהפטרות שבת ראש חודש - 'השמים כסאי'.

"והסירותי מחלה מקרבך"

שנזכה שתיגמר המגיפה הזו, שהקב"ה ישלח רפואה שלימה לכל החולים, והבריאים הקב"ה יתמיד בריאותם ונזכה לגאולה שלימה.

יום ר' עש"ק פר' אחרי-קדושים, ז' אייר תש"פ

ברכות הראייה כְּשׁוֹךְ הַמִּגְבָּלוֹת

האם בזמנינו שישנם אמצעי תקשורת, מברכים 'שהחיינו' בראיית חבירו אחרי שלושים יום? | וברכת 'מחיה המתים' אחרי שנים-עשר חודש? | על מי מחכמי ישראל מברכים 'שחלק מחכמתו ליראיו'? | ועל איזה חכם בחכמות העולם מברכים 'שנתן מחכמתו לבשר ודם'?

שאלה: בימים אלו החלו אנשים לשוב בהדרגה, בני התורה למוסדות לימודם ולמקום עבודתם, בהתאם להנחיות משרד הבריאות. כאשר פוגשים איש את רעהו, חברים לישיבה או בעבודה וכיו"ב, אחרי שלושים שלא נתראו, ושמים מאד בראייתם, האם יש לברך האחד על חבירו ברכת 'שהחיינו'? וכן כשרואה את רבו שהוא מגדולי הדור, האם יברך עליו ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו'?

ברכות 'שהחיינו' ו'מחיה המתים'

תשובה: בגמרא (ברכות נח ע"ב): אמר רבי יהושע בן לוי, הרואה את חבירו לאחר שלושים יום, מברך 'שהחיינו', ואם ראהו לאחר י"ב חודש מברך 'מחיה המתים'. וכתבו התוספות והרא"ש (שם), שזהו דוקא בחבירו החביב עליו מאוד ושמוח בראייתו. וכן פסקו הרמב"ם (פ"י מהל' ברכות ה"ב), והשולחן ערוך (סי' רכה ס"א). וביאר המהרש"א, שהטעם לברכת 'מחיה המתים' לאחר י"ב חודש, לפי שבכל שנה האדם נידון בראש השנה ויום הכפורים, וכמו שאומרים בתפלת ראש השנה "ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמוות" (ר"ה טז ע"א), וכלשון הפיוט: "מי במים ומי באש וכו' ומי במגיפה". וכשרואהו כעת ואינו חוזר לראותו אלא עד לאחר ראש השנה ויום הכפורים של השנה הבאה, הרי עבר עליו הדין אם למוות ואם לחיים, ולכן מברך עליו 'מחיה המתים' שניצול מדין מיתה בראש השנה ויום הכפורים.

ההבדלים שבין הברכות

מבואר בתוספות ובמרדכי (ברכות נ"ד ע"א) שברכות אלו בשם ומלכות, "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם וכו'", שכן הלכה רווחת (ברכות מ' ע"ב): כל ברכה שאין בה שם ומלכות - אינה ברכה. וכן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם (שער ההודאה דף ט"ו ע"א) והרא"ש בתשובה (כלל ד ס' ג). וכן כתב מרן החיד"א בשיורי ברכה (ס' רכה) ובערך השלחן - להגאון רבי יצחק טאייב (ס' רכה), ודלא כדברי שו"ת פנים מאירות (ח"א ס' סו) שכתב שברכת 'מחיה המתים' מברכים בלא שם ומלכות.

והבן איש חי (פרשת עקב אות יג) כתב לענין ברכת 'מחיה המתים' לאחר שנים-עשר חודש, שלא שמענו מעולם שמברכים ברכה זו, ויתכן הטעם שלא נהגו בברכה זו משום שאין דעת הבריות נוחה לברך עליהם 'מחיה המתים'. אכן, בשו"ת הלכות קטנות - למהר"י חאגיז, לפני כ-350 שנה (ח"א ס' רכ) כתב שאם קיבל מכתב מחבירו בתוך י"ב חודש, אין לו לברך עליו ברכת 'מחיה המתים', אף על פי שלא ראהו אלא לאחר י"ב חודש. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (ס' רכה סק"ג) בשם זקנו הגאון רבי אברהם אזולאי, בעל חסד לאברהם.

אמנם הגאון רבי אליהו חזן - מרבני מצרים - בשו"ת תעלומות לב (ח"ג בליקוטים, או"ח סי' כד) כתב כן גם לגבי ברכת 'שהחיינו' על חבירו, שאם קיבל מכתב מחבירו בתוך שלושים יום, אינו מברך. אולם כבר כתב בשו"ת הלכות קטנות (שם) שיש לחלק בזה בין ברכת 'שהחיינו' לברכת 'מחיה המתים', שלענין 'שהחיינו' מאחר שלא ראה את חבירו אלא כעבור שלושים יום, אפילו קיבל מכתב ממנו בתוך תקופה זו, הואיל והוא חביב עליו ושמח הרבה בראייתו, צריך לברך עליו ברכת 'שהחיינו' בשם ומלכות, משא"כ ברכת 'מחיה המתים', שעל ידי מכתבים וטלגרמות וכיו"ב בתוך י"ב חודש, אין שייך ענין "נשכחתי כמת מלב" (תהלים לא יג), וגם מטבע הברכה מראה כאילו חשש שמא אינו בין החיים, ולכן כיום שיש דרכים לדעת, לא נהגו לברך ברכה זו.

ובמשנה ברורה (סי' רכה סק"ב) כתב שיש דעות באחרונים, אם נתקבל ממנו מכתב בתוך שלושים יום או שאנשים הודיעוהו משלומו, אם יברך 'שהחיינו', וספק ברכות להקל. אולם אחר אלף המחילות, נראה שלא נחלקו האחרונים אלא לגבי ברכת 'מחיה המתים' לאחר י"ב חודש, בזה אמרו שלא מברכים, אבל לגבי ברכת 'שהחיינו' לאחר שלושים יום, אפילו קיבל ממנו מכתבים ושמע מטוב שלומו בתוך שלושים יום אלו, והוא שמח בו הרבה, לכל הדיעות צריך לברך עליו 'שהחיינו', ואינה דומה שמיעה לראיה, שההתפעלות וההתרגשות הנפשית תהיה בראיית חבירו פנים אל פנים ביתר שאת ויתר עוז.

כת החנפים

בחסד לאלפים (שם אות ט"ו) כתב שבזמן הזה שגברה החנופה בעולם, ויש מי שנראה כאוהב ובקרבו ישים ארבו. ישנם אנשים המדברים על אחרים - שלא בפניהם - דברים קשים, אבל בפניהם מראים להם פנים כאילו אוהבים אותם מאד... (ויש לזהר ממיידה זו, וכבר אמרו חז"ל (סוטה מב ע"א) "כת חנפים אינם רואים פני שכינה"), ולכן כתב שזו סיבה שלא לברך 'שהחיינו' בשם ומלכות, כי אולי סתם מחניף לו. וכן כתב הבן איש חי (פרשת עקב אות יד) שכעת לא נהגו לברך 'שהחיינו' בשם ומלכות ויש טעם למנהג, וכנראה נתכוין לטעם זה.

מכל מקום מי שיודע בעצמו שבאמת חבירו חביב עליו, שהוא בעל מידות טובות, ירא שמים ויושב ועוסק בתורה, והוא שמח בראייתו, ואינו סתם מחניף לו, יברך 'שהחיינו' בשם ומלכות. וכן כתב הגאון רבי יוסף ידיד הלוי בספר ברכת יוסף (ח"ב דף קנד ע"ב). ובספר מסעות ירושלים (עמוד עא) שהאדמו"ר ממונקאטש בעל 'מנחת אלעזר', בירך 'שהחיינו' בשם ומלכות כאשר ראה פני קדשו של הגאון הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל.

הלכה למעשה

ולכן להלכה, מי שלא ראה את חבריו במשך שלושים יום, והוא חבריו שחביב עליו מאוד, והוא הדין לאביו או רבו, או אחד מקרוביו, בנו או אחיו וכדו', או אחת מקרובותיו כגון אשתו או אמו או בתו, או אחותו, כל שהוא שמח בראייתם, ובפרט אם שהה בבידוד, או מי שהיה מאושפז בבית החולים ח"ו, ועתה שב למקום לימודו ועבודתו, מברך ברכת 'שהחיינו' בשם ומלכות, אף על פי שבתוך שלושים יום היה בקשר טלפוני או בקשר של מכתבים, באימייל וכדו'.

ומי שלא ראה את חבריו החביב עליו מאוד, במשך שנים עשר חודש, ושמח בראייתו ולא היה לו עמו קשר במכתב או בטלפון או במברק וכדו', וגם לא שמע מאנשים אחרים ששלום לו, אם הוא חי או מת, מעיקר הדין רשאי לברך עליו 'מחיה המתים', אלא שלא נהגו בכך. אבל אם היה עמו בקשר כנ"ל, לא יברך אלא ברכת 'שהחיינו'.

השומע או רואה חבריו בשידור-חי

בשו"ת ים הגדול - להג"ר יעקב משה טולידאנו (סי' כד) כתב שמי שלא ראה את חבריו במשך שלושים יום, ולאחר שלושים יום שומע קול חבריו בטלפון וכיו"ב - ולדבריו כל שכן רואה - בשידור חי, מברך עליו 'שהחיינו', כיון שיש לו שמחה בכך. אולם אין דבריו נכונים, ואין לנו להוסיף על מה שאמרו חכמים, שנקטו בלשון "הרואה", שרואהו במו עיניו ושמח בקרבתו, אבל אין שמיעת קולו בכלל זה.

ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו'

לענין הרואה את רבו, חכם גדול בתורה, האם יברך עליו ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו' בשם ומלכות, שנינו בגמרא (ברכות נה ע"א): "הרואה חכמי ישראל, אומר 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו'. הרואה חכמי אומות העולם, אומר 'ברוך שנתן מחכמתו לבשר

ודם". ו"חכמי ישראל" הכוונה לחכמי ישראל החכמים בתורה, לא לחברי-כנסת או שופטים, שאינם חכמים בתורה. אלא רק על חכם גדול בתורה, ובכל דבר ששואלים אותו בענייני הלכה יודע מיד להשיב, עליו מברכים, בשם ומלכות, 'שחלק מחכמתו ליראיו', כאמור עפ"י דברי הראשונים (ברכות נ"ד ע"א) שברכות אלו מברכים בשם ומלכות.

ולשון הטור והשולחן ערוך (סי' רכז ס"ו): "הרואה חכמי ישראל, אומר 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שחלק מחכמתו ליראיו'. הרואה חכמי אומות העולם, שהם חכמים בחכמות העולם, [וכגון מי שידע למצוא תרופה לנגיף וכיו"ב], אומר 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם'". וכן כתב הרמב"ם (פ"י מהל' ברכות ה"א).

ובגמרא (ברכות נח ע"ב) מבואר עוד, שהרואה חכם גדול המופלג בחכמה, מברך עליו: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם 'חכם הרזים'. וכתב על זה הטור, שבזמן הזה אין חכם הראוי לברך עליו ברכה זו. וכן מרן השלחן ערוך השמיט ברכה זו. ומשמע מדברי הטור שדוקא ברכת 'חכם הרזים' המיוחדת דוקא לחכם גדול המופלג בתורה, לא נהגו לברך, אך ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו' על שאר חכם, הבקי ברוב ההלכות המצויות, מברכים גם בזמן הזה. וכן הוכיח החיי אדם (כלל סג ס"ח), והביאו להלכה הגאון רבי אלישע דנגור - אב"ד בבגדד - בספר גדולות אלישע (סי' רכה סק"ח). וכן כתב הרב עולת תמיד, והביאו להלכה בס' מזמור לאסף (דף קט"ו ע"ב).

האם יש דין 'תלמיד-חכם' בזמנינו?

ואמנם בספר חסד לאלפים (סי' רכז אות יב) כתב שיש לברך ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו' בלא שם ומלכות, מפני שאין לנו דין תלמיד-חכם בזמן הזה, ושלא כבדורות הקודמים. וכנראה סמך על מה שכתב הרמ"א (יו"ד סי' רמג ס"ב) שהדין המבואר בירושלמי (ב"ק פ"ח ה"ו, ופסקו הרמב"ם הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב) שהמבייש תלמיד

חכם קונסים אותו לשלם לו ליטרא זהב, אינו נוהג בזמן הזה, שאין בדורינו חכם לענין זה. ומקור דברי הרמ"א בשו"ת תרומת הדשן (סי' שמא), וכן כתב בשו"ת מהרי"ו (סימן קס"ג) בשם רבו המהרי"ל.

אולם בשו"ת המהרי"ט - לרבינו יוסף מטרנאני (חו"מ סי' מ"ז) דחה בשתי ידיים סברה זו, וכתב שגם בזמנינו יש דין תלמיד חכם אף לענין הקנס של ליטרא זהב. וכן הובא בש"ך (חו"מ סוף סי' א) להלכה. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (חו"מ סי' טו סק"ג) בשם גדול אחד מגדולי האחרונים, שדברי הרמ"א לא נאמרו אלא לגבי הוצאת ממון מהמוחזק לקנסו ליטרא זהב, וכן לענין להיות דן יחיד, וכן לענין התרת נדרים, אין לנו דין יחיד מומחה בזמן הזה, אבל בשאר ענינים כגון להפך בזכותו של תלמיד-חכם, ולהחזיר לו אבידה בטביעות עין, וכיו"ב, גם הרמ"א מודה שיש דין תלמיד-חכם אף בזמן הזה, וכפי שפסק הרמ"א עצמו (יו"ד סי' רמג ס"ב) לענין פטור תלמידי חכמים ממסים, שיש דין תלמיד-חכם בזמן הזה.

ומרן החיד"א הסכים לחילוק זה, בין קנס ליטרא זהב לבין פטור ממסים. וסיים שלדעת מרן השו"ע אין צורך בחילוק זה, כי פסק להלכה את כל הדינים השייכים לתלמיד חכם כפי שנאמרו בתלמוד.

חיזוק כבוד התורה ולומדיה

ורבינו יהונתן אייבשיץ בספר התומים (סי' ט"ו סק"א) העיר על דברי הסמ"ע (שם) שאין דין תלמיד-חכם בזמן הזה לענין להפך בזכותו, וכתב שחלילה להשפיל בכך כבוד התורה ולומדיה, ואדרבה בדורותינו אלה חובה קדושה עלינו לרומם ולנשא מעלת לומדי התורה, ולחלוק כבוד ויקר לעוסקים בתורה לשמה, כדי לעודד ולחזק שוחרי תושיה, ולא יהיה כעם ככהן (עפ"י ישעיה כד ב). ובספר נזירות שמשון (סי' תכ) כתב שאף בזמן הזה יש לומר צידוק הדין על ת"ח בחול המועד ובר"ח ובכל חודש ניסן, שאין מועד בפני תלמיד-חכם, ואין לומר שבזמן הזה אין דין ת"ח, שהרי עיקר

הטעם משום כבוד התורה (עי' מגילה ג' ע"ב), ו"יפתח בדורו כשמואל בדורו" (ר"ה כה ע"ב).

ועוד, שבעיקר מה שאמרו שאין דין תלמיד חכם בזמן הזה, יש להתיישב הרבה אם אפשר להקל בכבוד תלמיד חכם בשום צד, שהרי גם הראשונים אמרו (שבת קיב ע"ב): "אם הראשונים כמלאכים - אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם - אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר". ועוד אמרו (עירובין נג ע"א): "לבם של ראשונים - כפתחו של אולם. לבם של אחרונים - כפתחו של היכל, ואנו כמלא מחט סדקית". והיינו ביחס לקדמונים, אבל בכל דור ודור יש דין ת"ח.

ולכן למעשה, הרואה חכם גדול, המופלג בתורה ויראת ה', ובקי בהלכות ובדברי הפוסקים ממקורותיהם, אחר שיגע בתורה בהתמדה, מברך עליו 'שחלק מחכמתו ליראיו' בשם ומלכות.

זהירות בקדושת בית-הכנסת

האם מותר לאברכי-כולל לסעוד ארוחתם בהיכל בית-הכנסת? | ומה הדין לענין סעודה-שלישית בשבת? | אלו דברים חמורים נאמרו על איסור שיחת דברים בטלים בבית-הכנסת? ועוד בשעת התפילה? | וגם: מעשה נורא, כיצד גילו את סיבת המגיפה?

שאלה: ברוך ה' כי גבר עלינו חסדו, ואברכי הכוללים שבים ללימודם בהיכלי התורה ובתי המדרשות, בהתאם להנחיות משרד הבריאות. האם מותרים לסעוד ארוחתם במקום לימודם - היכל בית הכנסת? וכן האם מותר לסעוד סעודה-שלישית בשבת, או סעודת אזכרה וכיו"ב בבית-הכנסת, בהעדר מקום אחר סמוך?

איסור אכילה בבית-הכנסת

תשובה: בגמרא (מגילה כח ע"א): תנו רבנן, בתי כנסיות - אין נוהגין בהן קלות ראש, אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן. וכן פסקו הרמב"ם (פי"א מהל' תפלה ה"ו) והטור והשולחן ערוך (סי' קנא ס"א). ובגמרא (פסחים קא ע"א) אמרו שהטעם שמקדשים קידוש בליל שבת בבית הכנסת, אע"פ שאין קידוש אלא במקום סעודה, היינו כדי להוציא את האורחים שמתאכסנים בבית הכנסת. והקשו התוספות, הלא אמרו בגמרא שאין אוכלים ושותים בבית הכנסת, ואף על פי שאכילה ושתיה של מצוה מותר בבית הכנסת, מכל מקום כיון ששם התאכסנו במשך כל ימות השבוע, הרי לא היתה כל אכילתם ושתיתם של מצוה. ותירצו שלא בבית הכנסת עצמו היו אוכלים ושותים, אלא בחדרים הסמוכים לבית הכנסת, אך אכילה ושתיה של מצוה מותר אף בבית הכנסת.

וכן מבואר בירושלמי (פסחים פ"א ה"א) ששאל רבי ירמיה האם בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה מחמץ, שכן מכניסים שם בסעודת עיבור השנה ועיבור החודש. וכן אמרו בירושלמי (סנהדרין

פ"ח ה"ב) שרבי יוחנן היה נכנס לבית הכנסת למחרת היום שעברו את החודש, והיה מלקט הפירורים שנשארו מסעודתם ואוכלם.

סעודת מצוה בבית-הכנסת

ובדברי הראשונים מבואר שהוא הדין לכל סעודת מצוה, כגון סעודת שבת, מותר לאוכלה בבית הכנסת. כך כתבו הסמ"ג (עשין כט), האור זרוע (ח"ב סי' כג, וסי' שפח), הארחות חיים (הלכות קידוש היום אות ח), הראב"ן בספר המנהיג (הל' שבת אות יג, וכך גרסתו בירושלמי פסחים שם), הרא"ש מלוניל בספר המנהגות (עמ' קעד), וכ"כ מהר"ם חלאוה (פסחים קא ע"א) והר"ן (שם) שכיון שאמרו (מגילה כח ע"ב) שלצורך רבים מותר, אף אכילת האורחים נחשב הדבר לצורך רבים, שעליהם הם מוטלים.

ומרן בשולחן ערוך (סי' קנא ס"ד) כתב שלצורך בית הכנסת מותר לאכול ולישן בתוכו, ואפילו לצורך מצוה אחרת, כגון שנקבצים לעבר את השנה והחודש בבית הכנסת, מותר לאכול שם. ואמנם המגן אברהם הביא דברי רבינו פרץ שדוקא סעודת עיבור השנה שאין בה קלות ראש, שאין עולים בה אלא בפת וקטנית, כלומר, אבל סעודה גדולה של משתה יין ושכר, אין להתיר אפילו היא סעודת מצוה. וכן בשו"ת שואל ומשיב (חמישאה סי' סג, שתיארה סי' ג) כתב להחמיר שאין לעשות סעודת מילה בבית הכנסת.

אולם כאמור מדברי הראשונים לא משמע כן, שהרי התירו לאורחים לסעוד סעודת שבת בבית הכנסת מפני שהיא סעודת מצוה, ומסתמא והיו היו אוכלים ושותים כל צרכם, וסעודת שבת היא סעודה גדולה, שרגילים לקבוע סעודתם על היין (ברכות מב ע"ב). ואילו היה המג"א רואה כל דברי הראשונים לא היה חולק עליהם, כמו שכתב בשו"ת מהרי"ק (שורש פד ענף ג) הביאו הרמ"א (חו"מ סי' כה ס"ב). וכן התיר הגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (פר' בראשית סי' א אות ז).

סעודת תלמידי-חכמים ואברכי-כולל

ויש לצרף עוד דברי רבינו ישעיה הראשון בתוס' הרי"ד (פסחים קא ע"א) שאפילו בבתי כנסיות של ארץ ישראל מותר לאורחים לאכול שם, מפני שמתחילת עשייתן על דעת כן נעשו, וכמו שאמרו (מגילה כח ע"ב) שתלמידי חכמים מותרים לאכול ולשתות בביהכ"נ, משמע שאחר עיקר עשייתם מתחילה אנו הולכים. וכן פשט המנהג לאכול בבית הכנסת בלימוד שעושים ביום פקודת השנה של אחד מיחידי הקהל. וכיו"ב כתב המשנה ברורה (סי' קנא סק"כ ושעה"צ סקי"ד) שהנהגים להקל לעשות סעודת סיום מסכתא בביהכ"נ, מפני שהוא מקום מרווח, אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו. וכ"ה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מה, ח"ד סי' לז).

ולכן מותר לאכול סעודה שלישית בשבת, או סעודת ברית-מילה בבית-הכנסת, ובפרט כשלומדים ודורשים שם בדברי תורה בהלכה ובאגדה, ואין לך דבר גדול יותר מזיכוי הרבים. וכן אברכים היושבים והוגים שם בתורה, מותרים לסעוד ארוחתם, בהעדד מקום אחר. ובלבד שישמרו על קדושת המקום, וימנעו משתיית משקאות חריפים ולא יבואו לידי ליצנות וקלות ראש.

זהירות והקפדה בקדושת בית-הכנסת

כאן המקום להזהיר את כל הציבור, לשמור על קדושת בית הכנסת, להימנע מדיבורים בטלים. יש לכבות את הפלאפון לפני הכניסה לבית הכנסת, וחלילה מלענות לשיחת טלפון, וכאמור מדברי הגמרא (מגילה כח ע"א): בתי כנסיות - אין נוהגין בהן קלות ראש וכו', והובא בשולחן ערוך (סי' קנא ס"א), שם מבואר בכלל קלות ראש הוא השח שיחה בטלה בבית הכנסת, וכל שכן באמצע התפילה.

"אין לו חלק באלקי ישראל"!

ובזוהר הקדוש (פרשת תרומה, קלא ע"ב) הפליג מאד באיסור שיחה בטילה בבית הכנסת, וכתב דברים מבהילים, שהמדבר בבית הכנסת בדברי חול, אוי לו שאין לו חלק באלקי ישראל, שהוא מראה עצמו כמי שאין לו אלוה, וכאילו אין השכינה נמצאת בבית הכנסת, ואין לו חלק באלקי ישראל, ואינו ירא ממנו. ובבן איש חי (פר' ויקרא ס"א) כתב לפרש דברי הזוה"ק, כי הקב"ה נקרא אלקי ישראל, שאין בינינו שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם נקרא אלקי האלהים, שיש להם שרים אמצעים. וממה שמצינו שהקב"ה השרה שכניתו בבתי כנסיות ובתי מדרשות, לכן המזלזל בהם ומדבר שיחת חולין נראה שאינו מודה שיש שם השארת השכינה, ולכן אין לו חלק באלקי ישראל.

ובספר הרוקח (הל' תשובה אות כו) כתב שהמדבר בבית הכנסת וחבריו משבחים ומשוררים, קורא אני עליו: הוי על כל שכני הרעים (עפ"י ירמיה יב יד), כי ישרים דרכי ה' וכו' (הושע יד י), והוא משיג גבול הבורא וכו', והמדבר עושה כאילו הופך אליו עורפו, ועל זה נאמר (ישעיה נב) "מדוע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה", "מי ביקש זאת מידיכם רמוס חצרי" (שם א יג). וכתב עוד הרוקח (תיקוני התשובה) שהרגיל לדבר דברי חול בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפלה, יתענה ארבעים יום, וילקה בכל יום, ומכאן ואילך ישב במורא גדול ויתפלל בכוונה, ולא ידבר בבית הכנסת כלל. והביאו החסד לאלפים (סק"א). אמנם כיום שהגופות חלשים, התענית תגרום לביטול תורה, והתיקון לדברים אלו, וכן ליתר בעלי-תשובה על עוונותיהם, לא על ידי תעניות וסיגופים, אלא על ידי התחזקות בלימוד התורה בהתמדה.

ובספר חרדים (דף יח) כתב: להיות בבית המקדש במורא וכובד ראש, מאימת השי"ת השוכן בתוכו. ואמרו בתורת כהנים (בחקות ו ה) "את מקדשיכם" - לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות. ועונש העובר על זה גדול מאד. והחכם השלם הרמ"ק והחכם השלם האר"י זצ"ל פסקו לאסור הדיבור בבית הכנסת לגמרי, רק בדברי

תורה ויראת השם. וכבד עונש השח אפילו שלא בשעת תפלה, כלשון הזהוה"ק הנ"ל, מפני אימת השוכן בו יתברך. וכתב הסמ"ק שיש לאדם לדון קל וחומר מהגוים העומדים בבית תיפלותיהם כאילמים, וכל שכן בעומד לפני מלך מלכי המלכים. ובשער הכוונות (דף ד ע"א) כתב: ראיתי למורי [האר"י] ז"ל שנזהר בתכלית הזהירות שלא לדבר כלל בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפלה, וכמעט שאפילו בדברי מוסר ותוכחות ותשובה לא היה רוצה לדבר, שלא ימשך מזה איזה דיבור חול, והביאו המגן אברהם (סי' קנא סק"ג).

"זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד"

הפרי מגדים (סי' קנא א"א סק"א) כתב שיש לגעור במי ששח שיחת חולין בבית הכנסת, ואף שבלאו הכי כל שיחה בטלה אסורה, וכל השח בשיחה בטלה עובר בעשה מדבריהם (יומא יט ע"ב), אלא שבבית הכנסת זה חמור יותר וגם לצורך פרנסה לא ידבר. ומרן החיד"א בספר פתח עינים (הובאו דבריו בכף החיים סי' קנא סק"ח) כתב שהמדבר שיחת חולין בבית הכנסת, טוב לו שלא יבא כל עיקר, כי הוא חוטא ומחטיא, והשטן מקטרג ואומר, היום קצר לו לדבר עד שממתין לשעת התפלה, ובכלל זה לומדי התורה המפלפלים בשעת התפילה ומבלבלים הקהל בצעקתם, דלא יאות עבדי, אע"פ ש"תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה פ"א מ"א), אמרו חז"ל (שבת י ע"ב) "זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד". ועוד, שעמי הארץ יקחו קל וחומר מהם, ולא יחרשו גם הם לשמוע התפלה מן הש"ץ. וכבר כתב מרן בשו"ע (סי' קכד ס"ז) שהשח בחזרת הש"ץ גוערים בו.

ועל השח שיחת חולין באמצע לימודו - וכל שכן בשיעור תורה דרבים - אמרו בגמרא (חגיגה יב ע"א): א"ר לוי, כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר (איוב ל ד): "הקוטפים מלוח עלי שיח, ושורש רתמים לחמם".

מעשה נורא מגודל האסור לדבר בבית-הכנסת ובתפילין

מסופר שבעיר אוסטראה (עירו של המהרש"א ורב י"ב סבא, ועוד) פרצה פעם מגיפה, ורבים חללים הפילה. רב העיר ובית-דינו גזרו יום תפילה, [בזמן מגיפה אין גוזרים תענית, כדי שלא יחלשו הגופות], והכריזו שכל מי שיודע איזה דבר חשוד בעיר שאינו כהוגן, חייב לבוא להודיע לבית דין, כדי לידע מה לתקן כדי לעצור את המגיפה. ובעיר זו היה יהודי שלא היה רגיל לבוא לבית הכנסת להתפלל, ואחרי הכרזת בית הדין לקחו על עצמם שני אנשים מבני העיר, לחקור ולעקוב אחר האיש, עד שיוודעו מהותו, וכך עשו והתחילו לעקוב אחריו כל היום, אך לא ראו מאומה. אחר כך עקבו אחריו גם בלילה וראו שבחצות הלילה קם ממטתו ויוצא מחוץ לביתו, והולך מחוץ לעיר. שני האנשים הלכו אחריו שלא ירגיש בהם, וראו שאחר שיצא מחוץ לעיר נכנס ביער הסמוך ונעלם מעיניהם, וחזרו לעיר.

למחרת באו לרב העיר וסיפרו לו מה ראו בלילה זו, ומי יודע מה הוא עושה ביער. ענה הרב "אני אבדוק זאת בעצמי", וכן עשה. בלילה הלך הרב בעצמו יחד עם אנשים אלו, ועקבו אחריו גם ביער, עד שראו שעמד במקום מסוים, וישב לו לארץ והתחיל לומר 'תיקון חצות' בקול בכי ובדמעות שליש, עד שנמס לבבם מגודל הבכי והנעימות, אולם היה דבר שעורר את תמהונם, ששמעו עוד קול בלתי ידוע שאומר עמו יחד את התיקון, ולא ראו שום אחד שעמד יחד עמו.

משגמר לומר 'תיקון חצות', אמר לו הרב: עתה ראינו בעינינו כי איש קדוש אתה, ואני מבקש לדעת של מי הקול השני שאמר עמך ביחד את ה'תיקון חצות'. האיש ניסה להתחמק מלענות על שאלה זו, ואמר לו הרב: דע שאני המרא דאתרא וגוזרני עליך שתגיד לי את האמת. כשומעו את גזירת הרב ענה: מנהגי כבר מאז, להתאבל כראוי על חורבן בית המקדש, ונתנו לי מתנה מן השמים שבכל לילה ירמיהו הנביא בא אלי ליער לומר עמי יחד 'תיקון חצות'. שאלו הרב: מכיון שיש לך זכייה גדולה כזו לערוך 'תיקון חצות'

יחד עם ירמיהו הנביא, אם כן למה אינך מתפלל לבטל גזירת המגפה הנוראה מהעיר? אמר לו כי למחר ישאל את ירמיהו הנביא.

למחרת בא ואמר לרב שירמיהו הנביא אמר לו כי ארבעים שנה קודם שנחרב בית המקדש, כבר היה צריך להיחרב, אך כיון שלא היו מדברים דברים בטלים בבית הכנסת, נשאר בית המקדש עוד ארבעים שנה ולא נחרב, ואפילו שהיו רשעים באותו דור, אבל כשהתחילו לדבר בבית הכנסת, נחרב בית המקדש, וכל הצרות שאירעו ליהודים, הם משום שמדברים דברים בטלים בבית הכנסת.

רב העיר החליט להכריז בכל העיר שכולם יתאספו בבית הכנסת הגדול, ודרש על ענין קדושת ומורא וכבוד בית הכנסת, וסיפר כל המעשה הנורא הזה, שזהו סיבת המגיפה, וגעו כל העם בבכיה והיתה התעוררות גדולה, ובאותו מעמד קבלו על עצמם ועשו תקנה שאסור לשום איש לדבר בבית הכנסת שום דיבור חול, ובפרט עם התפילין, ותיכף אחר קבלה זו נעצרה המגיפה, וליהודים היתה אורה ושמחה.

סיפור מבהיל זה הוא מוסר השכל לכל אחד להתחזק שלא לדבר דברים בטלים בבית הכנסת, ולעורר את הציבור בדרכי נועם, "דברי חכמים בנחת נשמעים" (קהלת ח כד), לשמור על קדושת בית הכנסת.